

Križni put udžbenika Povijesti

Miljenko Hajdarović, prof.
Platforma Klio

Uvod

Naziv ovoga rada, *Križni put udžbenika Povijesti*, svjesno priziva slojevit i politički opterećen simbolički repertoar koji se u suvremenoj Hrvatskoj povezuje s fenomenom „Bleiburškog križnog puta“. Taj narativ, osobito tijekom posljednja tri desetljeća, postao je sastavnicom političke mitologije dijela desnog spektra, gdje se povijesna stvarnost poraženih ustaških i ostalih kvislinških formacija nakon 1945. reinterpreтира kao kolektivna žrtva „komunističke osvete“. U toj se naraciji križ, kao temeljni kršćanski simbol patnje, iskupljenja i trpljenja, premješta iz teološke u političko-identitetsku sferu. Time se povijest instrumentalizira kako bi se stvorio kontinuitet stradanja „hrvatskog naroda“, usprkos stvarnoj povijesnoj strukturi događaja i činjenici da je Nezavisna Država Hrvatska bila totalitaran režim utemeljen na rasnim zakonima i masovnom nasilju.

Upravo zato sintagma „križni put“ u naslovu ovog rada ne služi imitaciji tog metanarativa, nego njegovu **kritičkom zrcaljenju**. Koristim ju kako bih ukazao na snažan paradoks: udžbenik koji je nastao unutar demokratskog sustava, u skladu s procedurama koje propisuje Zakon o udžbenicima, postaje objekt institucionalnog i medijskog pritiska koji ga vodi kroz svojevrsnu sekularnu vernakularnu verziju „postaja“. Iz perspektive obrazovne politike, riječ je o procesu koji ne pokazuje znakove teološke simbolike, već odražava mehanizam političke kontrole nad znanjem, autorstvom i pedagoškim standardima.

Ovaj uvod namjerno uspostavlja distancu prema zlorabi kršćanskog imaginarija u desničarskoj interpretaciji povijesti, a istodobno ga koristi kao analitički okvir za opis puta koji je udžbenik *Zašto je povijest važna? 4* prešao: od nastanka i evaluacije, preko odobravanja i školskog korištenja, do pritiska i konačne zabrane. Dokumentarni materijal koji prati ovaj slučaj – uključujući rješenja institucija, zastupnička pitanja, službene dopise, medijske kampanje i pojedinačna stručna mišljenja – omogućuje jedinstvenu perspektivu na to kako demokratski sustavi mogu internalizirati oblike mekog cenzorskog djelovanja.

Posebnu vrijednost ovom radu daje činjenica da se u sklopu objave prvi put javno predstavljaju četiri ključna dokumenta: **Prilog 1** (odgovor Ministarstva na urednički upit iz 2019.), **Prilog 4**, **Prilog 5** i **Prilog 6**, koji čine pojedinačna stručna mišljenja članova

povjerenstva od 2021. godine. Njihovo je objavljivanje epistemološki i historiografski značajno jer omogućuje rekonstrukciju stvarnih profesionalnih kriterija koji su primijenjeni pri odobravanju udžbenika te služi kao korektiv medijskim i političkim interpretacijama koje su se pojavile dvije godine kasnije.

Na temelju ovih izvora i dostupne literature, rad argumentira da slučaj zabrane udžbenika nije izolirana epizoda, već simptom strukturne napetosti između obrazovne struke, državne politike i ideoloških interesa koji oblikuju prostor kurikularne autonomije. U tom smislu, „križni put“ nije samo metafora, već analitička kategorija koja pokazuje kako se u hrvatskom obrazovnom sustavu, unatoč normativnim načelima pluralizma i profesionalne autonomije, i dalje reproduciraju obrasci kontrole karakteristični za post-konfliktna društva.

1. Teorijsko-metodološki okvir

Analiza zabrane udžbenika *Zašto je povijest važna? 4* zahtijeva interdisciplinarni teorijski okvir koji obuhvaća politiku sjećanja, obrazovne politike, didaktiku povijesti, teoriju ideologije i analizu diskursa. Riječ je o području gdje se povijesni narativi ne oblikuju samo u akademskoj zajednici nego se pregovaraju unutar šire društvene arene, uključujući političke institucije, medije, civilno društvo i škole.

Rad se primarno oslanja na teorije politike sjećanja Aleide Assmann, koja definira kulturno pamćenje kao dinamičan proces društvene selekcije i interpretacije prošlosti, ali i kao polje borbe u kojem različiti akteri nastoje postaviti hegemonijski okvir tumačenja događaja (Assmann, 2011). U kontekstu Hrvatske, gdje su ratovi 20. stoljeća još uvijek snažno prisutni u političkom imaginariju, politika sjećanja ne predstavlja samo način interpretacije prošlosti, već i mehanizam legitimiranja suvremenih političkih pozicija.

Uz Assmann, rad se naslanja na Michaela Applea, koji udžbenike smatra instrumentima kulturne hegemonije – proizvodima politički reguliranih procesa koji odražavaju određene društvene interese, a ne neutralne prenositelje znanja (Apple, 2004). Apple-ova analiza osobito je korisna za razumijevanje načina na koji država može intervenirati u nastavni sadržaj pod prividom tehničkih kritika, dok je stvarna motivacija ideološke prirode.

Treći teorijski stup čini suvremena didaktika povijesti, osobito koncept multiperspektivnosti koji razvijaju Seixas i Morton (2013), a koji podrazumijeva sustavno upoznavanje učenika s različitim interpretacijama povijesnih događaja. Taj je koncept sastavni dio kurikularne reforme u Hrvatskoj iz 2019., što je posebno relevantno u situaciji kada se udžbenik kritizira upravo zbog korištenja različitih povijesnih interpretacija.

Metodološki, analiza se temelji na triangulaciji izvora. Prvi korpus čine institucijski dokumenti, uključujući zastupničko pitanje Sabine Glasovac Ministarstvu znanosti i obrazovanja (Glasovac, 2023), Rješenje o brisanju udžbenika iz Kataloga (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2023a) te službeni odgovor Ministarstva (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2023b). Drugi korpus čine medijske reakcije koje predstavlja vrijedan izvor za analizu diskursa i narativa koji su u javnosti konstruirali značenje zabrane. Treći korpus čine stručna mišljenja povjerenstava iz 2021. godine – Prilozi 4, 5 i 6 – koja se prvi put objavljuju i omogućuju rekonstrukciju kriterija za odobravanje udžbenika (Povjerenstvo 2–1, 2021; Povjerenstvo 2–2, 2021; Povjerenstvo 2–3, 2021).

Posebno važan izvor predstavlja i Prilog 1 – službeni odgovor Ministarstva iz 2019. godine uredniku udžbenika, u kojem se detaljno tumači način primjene kurikuluma i autonomija nastavnika (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2019). Ovaj dokument funkcionira kao interni normativni vodič, a u kasnijoj fazi zabrane postaje referentna točka za procjenu dosljednosti institucijskih postupaka.

Cilj je ovoga poglavlja uspostaviti teorijsku i metodološku osnovu za razumijevanje kompleksnosti slučaja, ali i za prepoznavanje napetosti koje nastaju kada normativni dokumenti, profesionalni standardi i politički interesi uđu u međusobni konflikt.

2. Povijesni i politički kontekst: između tranzicijske memorije i ideološke rekontekstualizacije prošlosti

Razumijevanje slučaja zabrane udžbenika *Zašto je povijest važna? 4* zahtijeva sagledavanje šireg povijesnog i političkog okvira koji definira uvjete u kojima se proizvodi, evaluira i osporava znanje o prošlosti u Hrvatskoj. Ovaj se kontekst formira na sjecištu četiriju procesa: tranzicijske politike sjećanja nakon raspada Jugoslavije, politizacije obrazovanja, fragmentacije javne sfere i dugotrajne borbe za interpretativnu dominaciju nad ključnim narativima 20. stoljeća.

2.1. Postjugoslavenska politika sjećanja i transformacija simboličkog pejzaža

S raspadom Jugoslavije početkom 1990-ih, novoosnovane države naslijedile su složene režime povijesnog pamćenja. U Hrvatskoj je, kao i drugdje u regiji, proces stvaranja državne nezavisnosti bio praćen reinterpetacijom prošlosti, gdje je antifašistička tradicija, koja je činila temelj legitimacije poslijeratnog jugoslavenskog poretka, postupno potisnuta u korist narativâ koji veličaju antikomunizam i nacionalno stradanje. Taj se proces uklapa u širi europski trend istočnoeuropskih država koje su, nakon pada Berlinskog zida, težile redefiniranju identiteta kroz naglašavanje patnje nacije pod totalitarnim režimima (Blacker et al., 2013).

U hrvatskom slučaju, politika sjećanja oblikovala se u dinamičnom polju napetosti između tri naslijeđene osi: antifašizma, državotvornog nacionalizma i revizionističkih interpretacija Drugoga svjetskog rata. Posljednje desetljeće karakterizira intenziviranje pokušaja reinterpetacije povijesti Nezavisne Države Hrvatske, od relativizacije njezina zločinačkog karaktera do simboličke rehabilitacije pojedinih aktera, što se posebno očituje u javnim kontroverzama oko pozdrava „Za dom spremni“ i sporova oko komemoracija u Jasenovcu i Bleiburgu. U takvom okruženju, poučavanje povijesti postaje mjesto gdje se ideološki sukobi ne samo odražavaju nego i pojačavaju.

Upravo zato nije iznenađujuće da se određeni desni politički akteri pozivaju na imaginarij „križnog puta“ kao temeljnu matricu tumačenja povijesti, čime se rat sprema u moralno-didaktičku priču o stradanju i iskupljenju, dok se odgovornost za kolaboracionističke projekte zamagljuje. Referenca na „Bleiburški križni put“ u suvremenoj političkoj retorici služi istodobno za moralizaciju povijesti i delegitimaciju ljevice, ali i za formiranje narativa u kojem je hrvatski narod vječna žrtva totalitarizama. Kada se takav metanarativ prenosi u rasprave o udžbenicima, on postaje politički instrument: udžbenik koji problematizira povijest u skladu s historiografskim standardima može biti optužen za „nepošivanje žrtve“ ili „relativizaciju nacionalnog identiteta“.

2.2. Ideološko preoblikovanje obrazovnog sustava nakon 1990.

Od 1990. godine nadalje, obrazovni sustav u Hrvatskoj prolazi kroz valove reformi, od kojih je svaka bila obilježena različito artikuliranim političkim prioritetima. Udžbenici povijesti, više nego bilo koji drugi predmet, postali su simbolički prostor u kojem se ogledaju ideološke borbe. Tijekom 1990-ih prevladavao je narativ koji je isticao hrvatski nacionalni identitet, uspostavljanje države i žrtvu u Domovinskom ratu; istodobno, interpretacije Drugoga svjetskog rata i socijalističkog razdoblja bile su snažno normirane, a odstupanja od službenog narativa često sankcionirana.

U tom razdoblju koncept multiperspektivnosti još nije bio dio institucionalnih očekivanja. Naprotiv, obrazovna politika naglašavala je jedinstveni didaktički okvir u kojem je nacionalno jedinstvo imalo prioritet pred pluralističkim razumijevanjem prošlosti. Političke promjene nakon 2000. privremeno su otvorile prostor za liberalnije pristupe i približavanje europskim obrazovnim standardima, a vrhunac tog procesa predstavlja kurikularna reforma iz 2019. godine, koja je uvela koncept kompetencijskog učenja, naglasila rad s izvorima i uvela multiperspektivnost kao ključnu didaktičku dimenziju.

Upravo ta reforma stvara temelje za udžbenik *Zašto je povijest važna? 4*, koji svoju didaktičku metodologiju i strukturu oblikuje u skladu s tim standardima, što potvrđuju i tri pozitivna stručna mišljenja iz 2021. godine. Jedan od članova povjerenstva eksplicitno naglašava da udžbenik „na uzoran način potiče primjenu metoda aktivnog učenja i raznovrsnih nastavnih strategija“ i „pridonosi razvoju kritičkog i povijesnog mišljenja“ (POV GIM 2-1, 2021).

Ipak, kako će se pokazati, politička klima nakon 2020. ponovno otvara prostor za pokušaje ideološkog nadzora nad udžbenicima, što kulminira u 2023. godini zabrane.

2.3. Medijski ekosustav i fragmentacija javnog diskursa

Slučaj udžbenika odvija se unutar snažno polariziranog medijskog prostora. Mediji bliski desnici – poput *Narod.br*, *Identitet.br*, *Popodnevnik.br* – konstruiraju moralnu paniku oko pojedinih sadržaja u udžbeniku, pritom koristeći ad hominem napade, interpretativne manipulacije i diskvalifikacije autora. Ti se narativi često pozivaju na „zaštitu nacionalnog identiteta“ i „odbijanje ideološke indoktrinacije“, pri čemu se udžbenik opisuje kao „opasan“, „manipulativan“ i „antihrvatski“.

Nasuprot tome, mediji poput N1, 24sata, Indexa i Tris-a problem tematiziraju u kontekstu institucionalne transparentnosti, sukoba interesa, nezakonitosti procedure i ugrožavanja obrazovne autonomije. Tris, primjerice, podsjeća na povijesni presedan iz 1971. godine, kada su komunističke vlasti zabranile udžbenik Ive Perića zbog ideoloških razloga, sugerirajući paralelu sa suvremenim događajima (Tris, 2023). Takva usporedba nije slučajna: ona pokazuje da ideološka kontrola udžbenika u Hrvatskoj nije novost, već povijesno ponavljajući obrazac.

2.4. Normativni okvir: Ustav, kurikulum i Zakon o udžbenicima

Važan element konteksta jest hrvatski pravni i institucionalni okvir. Preambula Ustava Republike Hrvatske definira modernu hrvatsku državnost kao nasljednicu antifašističke borbe, čime se uspostavlja normativna osnova za odbacivanje totalitarnih režima, uključujući NDH. To ima izravnu implikaciju na nastavu povijesti, jer državni kurikulum ne može legitimno promovirati narative koji relativiziraju ili reinterpretiraju zločinačke režime.

Kurikulum povijesti iz 2019. definira 18 obveznih tema za četvrti razred gimnazije te jasno naglašava važnost multiperspektivnosti, rada s povijesnim izvorima i kritičkog mišljenja. Isti kurikulum potvrđuje i dopis Ministarstva iz 2019., sadržan u Prilogu 1, koji pojašnjava da nastavnici imaju autonomiju u izboru sadržaja i primjera unutar propisanih tema (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2019).

Zakon o udžbenicima propisuje da se udžbenik može povući samo ako sadrži ozbiljne netočnosti koje bitno utječu na vjerodostojnost sadržaja, što zahtijeva jasno obrazloženje. U slučaju ovog udžbenika, Rješenje iz 2023. to obrazloženje ne pruža (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2023a), što otvara prostor za sumnju da motivi zabrane nisu primarno stručne već političke prirode.

3. Kronologija događaja: od nastanka udžbenika do zabrane (2019.–2023.)

Razvojni put udžbenika *Zašto je povijest važna? 4* može se precizno rekonstruirati zahvaljujući opsežnoj dokumentaciji koja se proteže od 2019. do 2023. godine. Ovaj put, premda isprva uobičajen i administrativno uredan, postupno prerasta u složen splet institucionalnih zahvata, političkih pritisaka i medijskih intervencija koji će kulminirati zabranom udžbenika usred školske godine. Kronologija je važna ne samo kao linearni opis događaja nego i kao metoda razumijevanja transformacije koja se odvila unutar sustava - od profesionalno vođene procedure prema procesu obilježenom ideološkim zasićenjima.

3.1. 2019.: Urednički upit i tumačenje kurikuluma

Prvi relevantni dokument u ovoj kronologiji jest dopis Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta iz rujna 2019. godine, kojim se uredniku udžbenika odgovara na niz pitanja o primjeni predmetnog kurikuluma (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2019). Taj je odgovor iznimno važan jer precizira nekoliko temeljnih načela nastave povijesti: da kurikulum propisuje teme, a ne sadržaje; da nastavnici imaju autonomiju u izboru konkretnih nastavnih aktivnosti i povijesnih primjera; te da redoslijed izlaganja tema nije strogo definiran.

Ovaj dokument, nastao u vrijeme implementacije novog kurikuluma, jasno odražava duh reforme koja je naglašavala kompetencijsko učenje, fleksibilnost i multiperspektivnost. On tvori svojevrsni „normativni kompas“ koji će se pokazati važnim za razumijevanje kasnijih nesuglasja između obrazovne struke i institucijske prakse, posebice u pogledu tvrdnji da se udžbenik udalji od kurikuluma.

3.2. 2020.–2021.: Javne procedure i odobravanje udžbenika

Sljedeća važna faza započinje javnim pozivom Ministarstva znanosti i obrazovanja za prijavu udžbenika za školsku godinu 2021./2022. (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2020). Ovaj poziv definira sve proceduralne uvjete, uključujući sastav stručnih povjerenstava, kriterije procjene i dinamiku odobravanja. Udžbenik *Zašto je povijest važna?* 4 prijavljen je u skladu s ovim pozivom, nakon čega ulazi u formalnu proceduru evaluacije.

Najvažniji dokumenti ove faze jesu tri pojedinačna stručna mišljenja iz 2021. godine — danas objavljena kao **Prilozi 4, 5 i 6** — koja pružaju uvid u profesionalne kriterije primijenjene u ocjeni udžbenika. Sva tri mišljenja rezultiraju pozitivnom ocjenom, iako jedno od njih upozorava na stilske i jezične pogreške te preporučuje njihovo ispravljanje prije tiska (POV GIM 2-2, 2021). Mišljenje POV GIM 2-1 jasno ističe da je udžbenik usklađen s kurikulumom, da potiče razvoj kritičkog i povijesnog mišljenja te da se temelji na recentnim historiografskim spoznajama (POV GIM 2-1, 2021). Treće mišljenje, POV GIM 2-3, potvrđuje znanstvenu utemeljenost, didaktičku kvalitetu i metodičku razrađenost udžbenika (POV GIM 2-3, 2021).

Na temelju ovih mišljenja Ministarstvo izdaje Rješenje o odobravanju udžbenika 20. svibnja 2021. godine (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2023a). Udžbenik ulazi u Katalog i počinje se koristiti diljem hrvatskih gimnazija.

3.3. 2021.–2023.: Stabilno školsko korištenje bez institucionalnih pritužbi

Tijekom dvije školske godine udžbenik je redovito korišten u gimnazijama. Ne postoje zapisane institucionalne primjedbe ili zahtjevi za izmjenama. Niti jedno stručno tijelo, inspekcija ili institucija nije evidentirala nepravilnosti. Ta činjenica je važna jer upućuje na to da se, unutar sustava, udžbenik do 2023. smatrao funkcionalnim i usklađenim s normama.

Takvo stanje mijenja se tek u listopadu 2023., kada Ministarstvo zaprimlja „veći broj primjedbi“, kako stoji u Obrazloženju Rješenja o brisanju (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2023a). Iako se u dokumentu ne navodi tko su podnositelji primjedbi, kasniji medijski izvještaji pokazuju da je srž pritiska dolazila iz ideološki artikuliranog medijskog i političkog kruga koji se protivio didaktičkom pristupu udžbenika, osobito u temama koje se odnose na 20. stoljeće.

3.4. Jesen 2023.: Medijska kampanja i politički pritisci

Od listopada 2023. nadalje medijski prostor postaje poprište intenzivne kampanje protiv udžbenika. Serija članaka na portalima *Narod.hr*, *Identitet.hr* i *Popodnevnik.hr* konstruira narativ prema kojem je udžbenik navodno ideološki pristran, pun ozbiljnih pogrešaka, a njegovi autori „manipulativni“, „ideološki motivirani“ ili „protunarodni“. Ti tekstovi često ne navode konkretne argumente, nego posežu za diskvalifikacijama autora,

čime pokušavaju delegitimirati njihovu stručnost.

Riječ je o diskurzivnoj strategiji tipičnoj za moralne panike, gdje se određeni sadržaj označava kao prijetnja identitetu, moralu ili sigurnosti zajednice. U ovom slučaju, udžbenik postaje simbol šire borbe protiv interpretacija povijesti koje desnica smatra opasnim jer otvaraju prostor kritičkom pristupu nacionalnoj prošlosti. Važno je naglasiti da su upravo teme o Drugome svjetskom ratu, NDH, poslijeratnoj Jugoslaviji i Domovinskom ratu bile najčešće meta napada — dakle teme koje su i inače ključne u političkom imaginariju suvremene hrvatske desnice.

3.5. 18. listopada 2023.: Ministarstvo traži mišljenje AZOO-a

Pod pritiskom medijskih objava i političkih aktera, Ministarstvo upućuje Agenciji za odgoj i obrazovanje zahtjev za stručno mišljenje o udžbeniku (KLASA: 602-09/23-01/00119). AZOO izdaje mišljenje 23. studenoga 2023., u kojem ocjenjuje udžbenik negativno (Agencija za odgoj i obrazovanje, 2023, prema Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2023a). Mišljenje navodi da udžbenik „ne slijedi u potpunosti kurikulum“, da sadrži „pogreške u zemljovidima“, da su neka pitanja „sugestivna“, te da postoje „pogrešna tumačenja povijesnih procesa“.

Ono što je posebno problematično jest da AZOO u svom dokumentu ne navodi nijedan konkretan primjer, što je u suprotnosti s praksom stručnih mišljenja, a i u potpunosti je u raskoraku s ranijim pozitivnim mišljenjima iz 2021. godine. Time se otvara pitanje dosljednosti institucijske evaluacije i moguće instrumentalizacije stručnog mišljenja kao formalnog alata za politički već donesenu odluku.

3.6. 5. prosinca 2023.: Ministar donosi Rješenje o brisanju udžbenika

Na temelju mišljenja AZOO-a ministar znanosti i obrazovanja donosi Rješenje o brisanju udžbenika iz Kataloga (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2023a). Rješenje je kratko, bez konkretnog obrazloženja, što je neuobičajeno za dokument koji ima tako širok učinak na školski sustav. U obrazloženju se ponavljaju općenite tvrdnje AZOO-a, ali ne navode se dokazni navodi koji bi potvrdili ozbiljnost kršenja propisa.

Posebno je važno istaknuti da Ministarstvo navodi kako je zaprimilo „veći broj primjedbi“, ali ne navodi njihov sadržaj, identitet podnositelja ni prirodu argumentacije. Zastupničko pitanje Sabine Glasovac od 20. prosinca 2023. upravo zbog te netransparentnosti traži odgovore na ključna proceduralna pitanja: tko je podnio zahtjev, na temelju kojeg mišljenja je ministar postupio i tko su članovi povjerenstva (Glasovac, 2023).

3.7. Kraj 2023.: Javni, politički i stručni odjeci

Nakon zabrane udžbenika, javni prostor ispunjavaju reakcije povjesničara, nastavnika, obrazovnih stručnjaka i šire javnosti. Historiografija.hr objavljuje kritički osvrt, upozoravajući na presedan i problematičnu praksu intervencije u udžbenike bez jasnog obrazloženja. Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću upozorava na moguće kršenje zakona, jer Zakon predviđa da zahtjev za povlačenje može podnijeti samo nakladnik ili ovlaštene institucije, a ne privatni pojedinci ili medijske kampanje.

Time slučaj poprima dimenziju institucionalnog potresa: dovodi u pitanje autonomiju struke, pravnu dosljednost postupka i razinu u kojoj ideološki kriteriji mogu utjecati na pedagoške procese.

4. Analiza institucionalnog okvira i pravnog postupka

Institucionalni okvir unutar kojega je moguće odobriti ili povući udžbenik u Republici Hrvatskoj strogo je definiran Zakonom o udžbenicima i drugim obrazovnim ma-

terijalima za osnovnu i srednju školu. Ipak, slučaj *Zašto je povijest važna?* 4 pokazuje kako se i precizno uređeni postupci mogu višestruko rastegnuti, reinterpetirati ili djelomično suspendirati kada se pojave politički poticaji izvan formalnih struktura odlučivanja. U ovom je poglavlju stoga nužno pažljivo rekonstruirati pravni okvir te ga usporediti s konkretnim koracima koje su Ministarstvo znanosti i obrazovanja i Agencija za odgoj i obrazovanje poduzele od listopada do prosinca 2023. godine.

4.1. Zakonodavni okvir i procedura brisanja udžbenika

Zakon o udžbenicima određuje tri ključne točke: (1) tko može inicirati postupak, (2) pod kojim se uvjetima postupak može provesti i (3) koji se standardi moraju zadovoljiti da bi povlačenje bilo zakonito. Članak 15. Zakona eksplicitno navodi da se udžbenik može povući iz Kataloga ako sadrži ozbiljne netočnosti koje bitno utječu na vjerodostojnost sadržaja ili ako zbog zastarjelosti ili pogrešaka može dovesti učenike do pogrešnih zaključaka. Nadalje, postupak pokreće nakladnik ili ovlašteno stručno tijelo; pojedinci, inicijative ili medijske kampanje ne mogu biti formalni podnositelji zahtjeva.

U Rješenju o brisanju udžbenika Ministarstvo navodi da je zaprimilo „veći broj primjedbi“, ali ne specificira njihov izvor (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2023a). S obzirom na sadržaj zastupničkog pitanja Sabine Glasovac — u kojem se traži identitet podnositelja i pravna procedura — može se zaključiti da Ministarstvo nije javno identificiralo formalnog pokretača postupka (Glasovac, 2023). Time se otvara prostor za pravni problem: može li se postupak pokrenuti bez jasno definiranog i ovlaštenog predlagatelja? Ako je inicijativa došla od trećih osoba koje nisu izdavač niti stručno tijelo, postupak bi mogao biti u koliziji sa Zakonom.

Uz pitanje pokretača postupka, Zakon nalaže da ministar odlučuje **na temelju mišljenja Stručnog povjerenstva** za predmet (čl. 15, st. 2). Međutim, u Rješenju nije navedeno da je mišljenje Stručnog povjerenstva iz 2021. poništeno, preispitano ili zamijenjeno novim mišljenjem. Umjesto toga, Ministarstvo se poziva na mišljenje Agencije za odgoj i obrazovanje iz 23. studenoga 2023. (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2023a), iako AZOO nije stručno povjerenstvo za udžbenike — njezina je uloga drugačija i odnosi se na opće pedagoške standarde, a ne na odobravanje udžbenika.

Ova činjenica omogućuje sumnju da je procedura brisanja odstupila od zakonski propisane hijerarhije tijela zaduženih za evaluaciju udžbenika.

4.2. Uloga Stručnog povjerenstva i učinak Priloga 4, 5 i 6

Pojedinačna stručna mišljenja iz 2021. godine, koja se u ovom radu prvi put javno objavljuju, osjetno mijenjaju epistemološki horizont analize. Ta mišljenja — sada dostupna kao Prilozi 4, 5 i 6 — pokazuju da je Stručno povjerenstvo koje je 2021. ocjenjivalo udžbenik dalo pretežito pozitivne ocjene, što je omogućilo njegovo odobravanje i uvrštavanje u Katalog.

Sva tri recenzenta potvrdila su znanstvenu utemeljenost, kurikulsku usklađenost i didaktičku kvalitetu udžbenika (POV GIM 2-1, 2021); (POV GIM 2-2, 2021); (POV GIM 2-3, 2021). Najdetaljnije mišljenje, POV GIM 2-1, hvali inovativnost udžbenika, kvalitetu izvora, jasnoću strukture i razvoj kritičkog mišljenja kod učenika; upozorava na nekoliko tehničkih pogrešaka, ali ne prepoznaje nijednu pedagošku, didaktičku ili kurikulsku nepravilnost koja bi ometala nastavu.

Posebno je relevantno što su mišljenja povjerenstva iz 2021. stručna mišljenja **u smislu članka 7. Zakona**, dok mišljenje AZOO-a iz 2023. to — u pravnom smislu — nije. Time se otvara ozbiljno proceduralno pitanje: može li Ministarstvo poništiti odobreni udžbenik oslanjajući se na mišljenje tijela koje nije nadležno za procjenu udžbenika u skladu sa zakonom?

Ovo pitanje dobiva dodatnu težinu kada se u obzir uzme odgovor Sabine Glasovac, odnosno činjenica da Ministarstvo nije eksplicitno potvrdilo da se pri brisanju oslonilo na mišljenje Stručnog povjerenstva propisanog Zakonom (Glasovac, 2023).

4.3. Mišljenje Agencije za odgoj i obrazovanje: analiza

problema

Mišljenje AZOO-a iz 23. studenoga 2023. godine negativno ocjenjuje udžbenik, ali čini to bez navođenja konkretnih primjera, što predstavlja jasan metodološki i proceduralni problem. AZOO tvrdi da udžbenik „ne slijedi u potpunosti kurikulum“, da sadrži „sugestivna pitanja“, „pogreške u zemljovidima“, „neadekvatno objašnjene povijesne izvore“ i „pogrešna tumačenja povijesnih procesa“ (Agencija za odgoj i obrazovanje, 2023, prema Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2023a). Međutim, nijedna od tih tvrdnji nije precizirana: nema paginacije, citata, prikaza dijelova udžbenika, niti komparativne analize.

Kada se uspoređi ovo mišljenje s pozitivnim stručnim mišljenjima iz 2021. godine, razlika u pristupu je očita. Povjerenstva iz 2021. godine detaljno navode konkretne elemente udžbenika — strukturu, strategije učenja, izvore, pitanja, zemljovide, grafiku — te čak bilježe pojedinačne tiskarske pogreške s točnim brojevima stranica (POV GIM 2-1, 2021). Mišljenje AZOO-a, naprotiv, daje uopćene ocjene bez dokazivanja.

U standardnoj praksi obrazovne evaluacije, mišljenje koje ne sadrži dokazne navode ne može se smatrati stručnim u pravnom smislu jer ne omogućuje provjeru točnosti tvrdnji. U ovom slučaju, mišljenje AZOO-a služi Ministarstvu isključivo kao **formalna legitimacija za odluku koja je, prema svemu sudeći, već bila donesena pod utjecajem medijskih i političkih pritisaka**. Vrijedi napomenuti da mišljenje potpisuje mr.sc. Marijana Marinović, jedna od četvero viših savjetnika za Povijest pri AZOO, a koja je već bila instrumentalizirana pri obračunu s prijedlogom kurikuluma Povijesti tijekom Cjelovite kurikularne reforme.

4.4. Transparentnost postupka i javna odgovornost

Transparentnost je ključna sastavnica svakog institucionalnog postupka koji se tiče javnog dobra. Udžbenici su javno dobro: oni oblikuju odgojno-obrazovni proces i imaju izravan društveni učinak. Stoga svaki postupak njihova odobravanja ili uklanjanja mora biti dokumentiran, obrazložen i dostupan javnosti.

U slučaju zabranjenog udžbenika, razina netransparentnosti izrazito je visoka. Rješenje ne sadrži popis primjedbi, identitet podnositelja, popis pogrešaka, analitičke dokaze niti komparativnu analizu. To dovodi do situacije u kojoj javnost ne može provjeriti istinitost tvrdnji iz obrazloženja, dok nastavnici i škole gube mogućnost razumjeti razloge postupka.

Zastupničko pitanje Sabine Glasovac (2023) potvrđuje da je prepoznat problem nedostatka transparentnosti, jer u njemu izravno pita: tko je podnio zahtjev za brisanje, je li korišteno mišljenje Stručnog povjerenstva, tko su njegovi članovi i koji je sadržaj obrazloženja zabrane (Glasovac, 2023).

Nedostatak odgovora na ova pitanja nije samo administrativni propust; on predstavlja kršenje osnovnih demokratskih standarda nadzora nad izvršnom vlašću i obrazovnim institucijama.

4.5. Pravni učinak Rješenja i implikacije za upravni nadzor

Rješenje Ministarstva eksplicitno navodi da protiv njega „nije dopuštena žalba“, već se može pokrenuti upravni spor pred nadležnim upravnim sudom (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2023a). Ovaj je element sustava važan: činjenica da žalba nije dopuštena nije iznimka, već standardna procedura kod rješenja Ministarstva. Međutim, mogućnost upravnog spora znači da se zakonitost postupka može testirati pred sudom.

Ako bi se upravni sud bavio ovim slučajem, nekoliko bi pitanja bila u središtu analize: je li postupak pokrenut od ovlaštenog subjekta; je li mišljenje AZOO-a valjan pravni temelj za brisanje; je li Ministarstvo dalo obrazloženu odluku u smislu Zakona o općem upravnom postupku; jesu li se u postupku koristila mišljenja ovlaštenog stručnog povjerenstva; je li udžbenik doista sadržavao netočnosti koje bitno utječu na stjecanje znanja; te je li odluka bila razmjerna i zakonita.

Sud bi se suočio s činjenicom da postoje tri stručna mišljenja koja potvrđuju kvalitetu udžbenika, te jedno naknadno mišljenje koje ga bez opipljivih dokaza osporava. To bi moglo dovesti do zaključka da je postupak bio materijalno manjkav ili da je mišljenje AZOO-a bilo nedostavno kao pravni temelj.

No, postupak bi trebao pokrenuti izdavač koji pritom ugrožava postupak odobravanja novih izdanja koja se kontinuirano predaju Ministarstvu. U takvom oportunističkom sudaru s realnošću izdavač odlučuje da mu zabrana jednog udžbenika predstavlja manji gubitak od potencijalne dodatne štete u budućnosti.

5. Analiza mišljenja Agencije za odgoj i obrazovanje i njegova usklađenost s kurikulumskim i zakonskim okvirom

Mišljenje Agencije za odgoj i obrazovanje (AZOO) od 23. studenoga 2023. predstavlja ključno mjesto u razvoju slučaja zabrane udžbenika *Zašto je povijest važna?* 4. Ono je jedini dokument na koji se Ministarstvo znanosti i obrazovanja izrijekom poziva u Rješenju o brisanju udžbenika iz Kataloga (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2023a). Istodobno, to je dokument koji je najmanje elaboriran, koji ne navodi konkretne primjere, i koji se u metodološkom smislu razlikuje od standardnih stručnih mišljenja kakva su izrađena 2021. godine.

U ovom poglavlju analiziraju se četiri temeljne dimenzije mišljenja AZOO-a: metodološka struktura, odnos prema kurikulumu, odnos prema Zakonu o udžbenicima te odnos prema prethodnim odobrenjima udžbenika.

5.1. Metodološka struktura mišljenja: između stručnog dokumenta i političkog artefakta

U akademskoj i stručnopravnoj praksi evaluacije obrazovnih materijala, mišljenje mora biti strukturirano tako da pristupačno, provjerljivo i transparentno iznese argumente u prilog ocjeni. To uključuje: (1) preciznu identifikaciju mjesta u udžbeniku na kojima se pojavljuju pogreške; (2) citate i paginaciju; (3) objašnjenje zašto je određeni sadržaj pogrešan; (4) opis mogućeg utjecaja pogrešnog sadržaja na učenike; te (5) prijedloge korekcije.

Mišljenje AZOO-a iz 2023. ne sadrži nijedan od navedenih elemenata. U njemu se nalaze samo opće formulacije poput „udžbenik ne slijedi u potpunosti kurikulum“ ili „pitanja su sugestivna“, bez ikakvog navođenja primjera, stranica ili citata (Agencija za odgoj i obrazovanje, 2023, prema Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2023a). Takva općenitost svodi mišljenje na niz impresija, a ne na stručnu evaluaciju.

U usporedbi s mišljenjima iz 2021. - primjerice onim POV GIM 2-1 koje bilježi i najmanje tiskarske greške, poput pogrešno označenog datuma ili terminološke nedosljednosti (POV GIM 2-1, 2021) - mišljenje AZOO-a djeluje ne samo metodološki inferiorno, nego i sadržajno lišeno profesionalne analize. Takva razlika otvara pitanje: je li mišljenje AZOO-a doista dokument stručne naravi ili dokument politička funkcije?

U analitici političke semantike obrazovnih politika, takvi dokumenti često se nazivaju *proceduralnim alibijima*: formalno su strukturirani kao stručni materijali, ali ne sadrže stručnu argumentaciju. Njihova se moć temelji na simboličkoj legitimaciji institucije, a ne na sadržajnoj težini argumenta (Apple, 2004).

5.2. Usklađenost s kurikulumskim okvirom iz 2019. godine

Jedna od ključnih tvrdnji u mišljenju AZOO-a jest da udžbenik navodno „ne slijedi u potpunosti kurikulum“. Kako ne postoje konkretni primjeri, može se analizirati samo načelna logika tvrdnje.

Kurikulum povijesti iz 2019. definira domene, tematska područja, ishode učenja i preporučene metode, ali ne propisuje sadržaje do razine pojedinačnih tekstova, izvora, karti ili ilustracija. Kurikulum se temelji na načelu fleksibilnosti i multiperspektivnosti; nastavnik ima pravo birati primjere, izvore i načine podučavanja, sve dok se učenje odvija u skladu s propisanim ishodima. Ovo stajalište eksplicitno potvrđuje dopis Ministarstva iz 2019., priložen kao Prilog 1 (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2019).

U tom kontekstu, tvrdnja da udžbenik „ne slijedi kurikulum“ može se interpretirati jedino ako bi udžbenik (1) preskakao velike kurikulumske cjeline, (2) uvodio teme koje su potpuno irelevantne za kurikulum, ili (3) umjesto razvijanja povijesnih kompetencija koristio metodologiju koja je protukurikularna. Ništa od toga nije potvrđeno ni u mišljenju AZOO-a ni u Rješenju Ministarstva.

Pozitivna stručna mišljenja iz 2021. upravo naglašavaju da je udžbenik „primjeren kurikulumu“, da „potiče multiperspektivnost“, da „koristi raznovrsne povijesne izvore“ i da je „metodički usklađen s kompetencijskim pristupom“ (POV GIM 2-1, 2021); (POV GIM 2-2, 2021); (POV GIM 2-3, 2021).

Stoga tvrdnja AZOO-a može biti interpretirana ne kao stručno, nego kao ideološko čitanje kurikuluma - kao da je kurikulum popis „poželjnih interpretacija“, a ne okvir kompetencijskog učenja. Takvo čitanje odstupa od načela na kojima je kurikulum nastao i približava se logici političkog nadzora nad interpretacijom prošlosti.

5.3. Odnos mišljenja AZOO-a prema Zakonu o udžbenicima

Zakon zahtijeva da razlozi za brisanje udžbenika budu ozbiljni i sadržajno dokazivi. U idealnom slučaju, mišljenje stručnog tijela mora dokazati da udžbenik: (1) sadrži netočnosti koje mogu dovesti učenike do pogrešnih zaključaka, ili (2) da je zbog zastarjelosti ili teških grešaka pedagoški neupotrebljiv.

U mišljenju AZOO-a ne navodi se nijedna takva netočnost. Ne navodi se nijedna pogreška koja bi bila pedagoški ozbiljna, niti se dokazuje da je udžbenik neupotrebljiv. Njihova se argumentacija ne temelji na zahtjevima Zakona, nego na impresijama o stilu pitanja, interpretativnim mogućnostima i grafičkim rješenjima.

To znači da mišljenje AZOO-a, u formalnopravnom smislu, ne može ispuniti uvjete iz članka 15. Zakona. Ako Ministarstvo koristi mišljenje koje ne dokazuje zakonske uvjete, tada odluka o brisanju može biti ocijenjena kao činjenično neobrazložena.

Upravo to naglašava i pitanje Sabine Glasovac, koje upozorava da Rješenje ne navodi „ni jednu konkretnu pogrešku“ niti „ni jednu konkretnu odredbu kurikuluma koja je prekršena“ (Glasovac, 2023).

5.4. Usporedba mišljenja AZOO-a s prethodnim stručnim mišljenjima

Već je na prvi pogled uočljivo da mišljenje AZOO-a odstupa od stila, opsega i sadržajne kvalitete triju mišljenja iz 2021. godine. Dok stručna mišljenja iz 2021. detaljno opisuju pedagoške kvalitete udžbenika, njegovo strukturiranje, izbor izvora i analitičku vrijednost, mišljenje AZOO-a svedeno je na četiri opće tvrdnje.

Ova razlika nije samo formalna: ona otvara prostor za sumnju da cilj mišljenja nije bio stručna evaluacija, nego stvaranje formalnog povoda za brisanje udžbenika.

Stručna mišljenja iz 2021. također ukazuju na jednu ključnu činjenicu: udžbenik *Zašto je povijest važna? 4* nije nabijen ideologijom niti je metodološki devijantan. Naprotiv, prema POV GIM 2-1, udžbenik „potpomaže ostvarenje svih predviđenih kompetencija“ i „učenicima omogućuje razvoj interpretativnih sposobnosti kroz rad s izvorima“ (POV GIM 2-1, 2021). Te rečenice potencijalno su politički problematične u kontekstu javne kampanje 2023., jer ukazuju da je udžbenik zapravo usmjeren ka razvoju kritičkog mišljenja - a upravo je to ono što je bilo meta političkih kritika.

5.5. Smještanje mišljenja AZOO-a u širi institucionalni obrazac

Mišljenje AZOO-a može se interpretirati kao simptom dubljeg institucionalnog problema: razgradnje profesionalne autonomije u situacijama kada politički pritisci postanu intenzivni. U tranzicijskim društvima često se događa da institucije formalno zadrže stručne procedure, ali ih sadržajno ispune političkim ciljevima. Rezultat je dokument koji formalno izgleda kao stručni, ali se sadržajno ponaša kao politički.

Takvi dokumenti mogu imati ozbiljne posljedice. Ako se jednom stvori presedan da se udžbenik može zabraniti bez precizno navedenih razloga, **onda svaki udžbenik može biti zabranjen**. Tada institucijske garancije profesionalne neovisnosti postaju krhke, a obrazovni sustav postaje ranjiv na političke oscilacije.

6. Medijski diskurs, moralne panike i konstrukcija neprijatelja u javnom prostoru

Medijski diskurs oko udžbenika *Zašto je povijest važna? 4* čini jedan od najvažnijih izvora za razumijevanje političke prirode njegove zabrane. Dok se formalni postupci provode u institucijama, diskurzivna borba odvija se u medijskom polju, koje u Hrvatskoj posljednjih desetljeća funkcionira kao prostor intenzivnih ideoloških konfrontacija. Analiza medijskih objava - objedinjena u dokumentu *Zabrana udžbenika u medijima 2023* - pokazuje da se oko udžbenika postupno oblikovao narativ moralne panike, u kojem udžbenik prestaje biti pedagoški materijal i postaje simbol ideološke prijetnje.

Takvi procesi nisu specifični za Hrvatsku; oni se u političkoj sociologiji i studijama kulture pamćenja prepoznaju kao obrasci „simboličkih panika“ (Cohen, 1972; Goode & Ben-Yehuda, 1994), koje mobiliziraju strah, identitet i moralne norme. U ovom slučaju panika se ne odnosi na fizičku ugrozu, nego na navodnu „ideološku opasnost“ koja se projicira na udžbenik - i posredno na učenike, roditelje, naciju i identitet.

Ovo poglavlje stoga razmatra tri međusobno isprepletene dimenzije: konstrukciju neprijatelja, upotrebu moralizirajućeg diskursa i instrumentalizaciju historiografskih rasprava u političke svrhe.

6.1. Konstrukcija „opasnog udžbenika“ i semantika krize

Najistaknutiji desno-orijentirani portali (Narod.hr, Identitet.hr, Popodnevnik.hr) od jeseni 2023. konstruiraju udžbenik kao objekt prijetnje, koristeći jezik koji nije usmjeren na analizu sadržaja nego na diskvalifikaciju autora i diskurzivnu eskalaciju. Udžbenik se opisuje kao „ideološki“, „opasan“, „manipulativan“, „antihrvatski“, „tendenciozan“ i „revizionistički“, a autori se prikazuju kao „aktivisti“, „indoktrinatori“, „stručno upitni“ ili „politički motivirani“ (usp. medijske osvrte u: *Zabrana udžbenika u medijima 2023*, 2023)

Ova retorika odražava strukturu moralne panike:

1. **identificira se prijetnja,**
2. **personalizira se krivac,**
3. **mobilizira se moralni okvir,**
4. **poziva se instituciju da intervenira.**

Međutim, ono što je specifično u ovom slučaju jest da se prijetnja ne odnosi na štetu nego na interpretaciju povijesti. Udžbenik ne prijeti učenicima „nehotičnim povredama“ nego navodnom povredom nacionalne memorije, identiteta i vrijednosti. To je karakteristično za društva u kojima je povijest snažno politizirana, a simboličke dimenzije prošlosti funkcionalizirane kao identitetski resurs.

Medijski narativi o „opasnosti“ udžbenika služe dvjema svrhama: (1) homogenizaciji desne publike, koja dobiva potvrdu o postojanju prijetnje iz „ljevičarskih interpretacija povijesti“, i (2) stvaranju pritiska na institucije, koje zbog medijske vidljivosti i političkog oportuniteta postaju sklonije intervenciji.

 dotur vice 21 days ago

hajdarović, ristić, torbica! Fale još vojvoda fefelj, jovan deretić, ilija garašanin i udžbenik bi bio kompletan, a učenici bi dobili pravu potvrdu da su Hrvati u stvari pokatoličeni srbi i da je Hrvatska zemlja u stvari srbska zemlja, a zašto u stvarnosti nije - samo zbog vatikansko nemačke zavere! I to sve amenuje ministarstvo adz-ove vlade čiji šef u jasenovcu izričito, pred gubernrom Hrvatske milosmrdom gubavcom kaže: "Nema revizije, povijesti!"

 32 0 Reply • Share ›

 IM   dotur vice 21 days ago

I ja odmah uocio isto (autore) pa se mislim - nije udzbenik ni tako strasan, moglo je i puno gore.
Jedino bih ispravio prof. Nazora - smatram da je to sve planski od MZO-a, nista nije slucajno!

 18 0 Reply • Share ›

 Robert Grgić   IM 21 days ago

Naravno da je namjerno, to je nova puzajuća srbokomunistička agresija.

 2 0 Reply • Share ›

 Ivan Dujas   Robert Grgić 19 days ago

Srpski svet radi punom parom!

 2 0 Reply • Share ›

Primjer komentara ispod objave Ante Nazora na portalu narod.hr (6.12.2023.)

6.2. Ad hominem strategije i delegitimiranje autora

Analiza sadržaja pokazuje da se najveći dio medijskih napada ne odnosi na sadržaj udžbenika nego na autore. Taj je pristup prepoznat kao klasična strategija diskurzivne delegitimizacije: ako se diskreditira autor, diskreditira se i njegov rad.

U člancima se autori prikazuju kao:

1. ideološki aktivisti,
2. zagovornici „globalističkih“, „ljevičarskih“ ili „woke“ politika,
3. „stručno nedorasli“ ili „manipulativni“,
4. „protunarodni“ ili „antihrvatski“.

Takva retorika ne služi objavljivanju argumenata nego mobilizaciji predrasuda. Ona omogućuje čitatelju da odbaci udžbenik bez ikakvog uvida u njegov sadržaj. Time se diskurzivno konstruira slika da su autori politički motivirani, dok je vlastita kritika navodno stručno neutralna i moralno opravdana.

Kada se o tome govori u okviru teorije ideologije, ovakav diskurs sudjeluje u onome što Žižek naziva „fantazmom neprijatelja“ - neprijatelj nije definiran sadržajem nego funkcijom koju ima u legitimirajućoj strukturi političkog narativa (Žižek, 2008). U ovom slučaju autori udžbenika služe kao idealni „nositelji prijetnje“, jer se njima može pripri-

STRUKTURA STRUKE 1: Zašto Snježana Koren brani povučeni udžbenik?

Narod HR

Primjer konstrukcija portala narod.hr (26.12.2023.)

sati širok spektar ideoloških devijacija (od komunizma do globalizma), što omogućuje da se svaki kritički ili modernistički pristup nastavi povijesti predstavi kao „ideološki program“.

6.3. Manipulativno uokvirivanje stručnih analiza

Medijski diskurs također instrumentalizira mišljenja pojedinih povjesničara, osobito Ante Nazora i Anele Janje Sekule, čiji su kritički osvrti tekstovi ili komentari korišteni kao legitimacijski resurs u kampanji. Problem, međutim, nije u postojanju kritičkih interpretacija - one su nužne i dobrodošle u historiografskom polju — nego u načinu na koji su mediji manipulativno uokvirili njihove komentare.

U člancima se recenzije spomenutih autora prikazuju kao „stručne presude“, kao da predstavljaju jedini mjerodavni historiografski stav, dok se pritom potpuno zanemaruje činjenica da je udžbenik prošao trostruko pozitivno stručnu recenziju 2021. godine.

Ta praksa - selektivno korištenje stručnih mišljenja za legitimiranje politički poželj-

nih zaključaka - tipična je za tzv. *retoričku kolonizaciju znanosti*, u kojoj se znanstveni autoritet koristi kao ubodna igla za političke ciljeve, dok se zanemaruju profesionalni standardi hijerarhije, metodologije i institucionalnih ovlasti.

6.4. Moralna panika kao sredstvo političke mobilizacije

U analizi moralne panike Cohen (1972) naglašava da se ona pojavljuje kada mediji i politički akteri uvjere javnost da određena društvena pojava predstavlja prijetnju vrijednostima, identitetu ili sigurnosti. U slučaju udžbenika povijesti moralna panika funkcionira na razini simboličke prijetnje: interpretacija prošlosti navodno ugrožava moralni kontinuitet zajednice.

Tri su elementa panike osobito očita u medijskim objavama:

1. Identifikacija prijetnje kao ideološkog „zagađenja“

Udžbenik se predstavlja kao nositelj „ideološke kontaminacije“, koja može „pokvariti“ učenike. Ovaj je jezik blizak sferi ritualne čistoće i opasnosti, što dodatno moralizira sadržaj.

2. Konstrukcija „ranjive skupine“

Ranjiva skupina ovdje su djeca - učenici - čime se panika pojačava i zadobiva emocionalnu dimenziju.

3. Poziv na intervenciju autoriteta

Mediji izravno zahtijevaju intervenciju Ministarstva kao čuvara „nacionalne istine“, čime daju politički okvir zahtjevu za zabranom.

Moralna panika ovdje funkcionira ne zato što postoji realna prijetnja, nego zato što stvara emocionalni i identitetski okvir u kojem se zabrana čini opravdanom.

6.5. „Neprijatelj iznutra“: simbolička logika desničarskog diskursa

Narativ koji dominira desnim portalima ne prikazuje autore kao „konkurentne“ interpretatore povijesti, nego kao unutarne neprijatelje - one koji „iznutra“ ugrožavaju naciju širenjem „pogrešnog pogleda na povijest“. Ovaj je diskurs prepoznat kao karakterističan za populističke i nacionalističke ideološke konfiguracije, gdje se prijetnje ne pripisuju vanjskim akterima, nego „izdajnicima“ unutar zajednice (Müller, 2016).

Taj je diskurs funkcionalan jer:

- pojednostavljuje složene historiografske debate,
- mobilizira emocionalnu rezonanciju,
- opravdava političku intervenciju u obrazovanju.

Kada je udžbenik jednom pozicioniran kao „napad na nacionalni identitet“, njegova zabrana postaje čin „obrane zajednice“. Tako se politički čin predstavlja kao moralni imperativ.

6.6. Suprotni medijski narativ: institucionalna zabrinutost i kritika netransparentnosti

Suprotno desnim portalima, drugi mediji - osobito N1, Index, 24sata i Tris - interpretiraju slučaj kao simptom strukturalnih slabosti obrazovnog sustava: politizacije, netransparentnosti i izostanka profesionalnog standarda. Tris, primjerice, ističe analogiju s 1971. godinom, kada je zabranjen udžbenik Ive Perića, tvrdeći da suvremena zabrana proizvodi „nalik-refleks iz autoritarnog razdoblja“ (Tris, 2023).

Ovi mediji postavljaju pitanja koja bi trebala biti standard svakog demokratskog sustava:

- tko je donio odluku,
- na temelju čega,
- koje su konkretne pogreške,
- gdje je stručna analiza,

- zašto se mijenja odluka stručnog povjerenstva bez revizije mišljenja,
- tko preuzima institucionalnu odgovornost?

U tom kontekstu, ovi medijski glasovi djeluju kao korektiv proceduralnoj manipulaciji: oni ukazuju na to da se zabrana ne može razumjeti izolirano, nego u kontekstu političkih pritisaka, institucionalne ranjivosti i borbe za interpretativnu hegemoniju nad poviješću.

6.7. Medijski diskurs kao katalizator institucionalnog djelovanja

Iako je teško utvrditi izravnu uzročnost između medijske kampanje i institucionalnih odluka, sekvencijalnost događaja - intenziviranje pritiska u medijima od listopada, zahtjev Ministarstva prema AZOO-u 18. listopada, negativno mišljenje AZOO-a 23. studenoga i Rješenje o brisanju 5. prosinca - sugerira snažnu korelaciju.

U sustavima gdje su institucije osjetljive na politički pritisak, medijske kampanje funkcioniraju kao posredni alat utjecaja. One premještaju ravnotežu između profesionalnih standarda i političkih očekivanja. Ako se pri tome izostavi transparentnost, institucija djeluje ne kao regulator znanja, nego kao izvršitelj političke volje.

7. Komparativni europski kontekst: mjesto hrvatskog slučaja u trendovima politizacije povijesti

Kako bi se u potpunosti razumio slučaj zabrane udžbenika *Zašto je povijest važna?* 4, on se mora promatrati ne samo kao lokalni ili nacionalni incident, nego kao dio šireg europskog fenomena u kojem države politički interveniraju u sadržaje nastave povijesti, udžbenike i obrazovne politike. U tranzicijskim i postkonfliktnim društvima ovaj je fenomen osobito izražen: povijest služi ne samo kao akademska disciplina nego i kao resurs političke mobilizacije, identitetskog inženjeringa i legitimizacije moći.

Fenomen politizacije povijesti u Europi posljednjih dvadeset godina obilježen je trima trendovima: (1) pokušajem državne „normalizacije“ određenih narativa kroz zakone i obrazovne reforme; (2) reinterpetacijom kolektivnih trauma u skladu s aktualnim političkim projektima; te (3) redefiniranjem kurikuluma povijesti kao polja ideološkog nadmetanja, a ne akademske rasprave. Hrvatski slučaj uklapa se u sve tri kategorije, i to u razini intenziteta koji je osobito prepoznatljiv u društvima s polariziranom političkom scenom i nerazriješenim sporovima o totalitarnim režimima 20. stoljeća.

7.1. Politizacija povijesti u postkomunističkim društvima

U državama srednje i istočne Europe nakon 1989. „ratovi sjećanja“ postali su dijelom političkog mainstrea. Poljska, Mađarska, Rumunjska, Litva i Latvija donijele su zakone o sjećanju, u nekim slučajevima kriminalizirajući određene interpretacije povijesti ili nametnuvši obvezne narative o nacionalnom otporu i stradanju. U Mađarskoj, primjerice, država je intervenirala u školske udžbenike kako bi ojačala narativ o povijesnoj kontinuitetnoj žrtvi mađarskog naroda, što je uključivalo reinterpetaciju događaja Drugoga svjetskog rata i Horthyjevog režima (Apor & Taylor, 2018). U Poljskoj su udžbenici i školski kurikulumi povijesti više puta postajali predmet političkih kampanja koje su se protivile multiperspektivnosti i pluralizmu interpretacija.

Zajednički nazivnik svim ovim primjerima jest pokušaj države da se pozicionira kao arbitar povijesne istine. Hrvatska povijest obrazovnih politika posljednja tri desetljeća pokazuje sličan obrazac: povijest se shvaća kao strateški resurs, a udžbenici kao instrument reprodukcije poželjnog narativa. U tom smislu, slučaj *Zašto je povijest važna?* 4 manifestira epizodu šireg procesa u kojem politički akteri pokušavaju kontrolirati simboličku infrastrukturu znanja.

7.2. Udžbeničke politike kao refleksija političke moći

Komparativne studije udžbenika (Pingel, 2010; Foster & Crawford, 2006) pokazuju da udžbenici ne odražavaju samo znanstveni konsenzus nego i odnose moći unutar društva. U društvima s visokim stupnjem politizacije prošlosti, udžbenici postaju "bojno polje" identiteta - mjesta gdje se reproduciraju, osporavaju i stabiliziraju kolektivni narativi.

U Hrvatskoj je ovo posebno vidljivo u interpretacijama Drugoga svjetskog rata, NDH, komunističkog razdoblja i Domovinskog rata. Sva ta razdoblja čine "vruće točke kolektivne memorije", gdje je pluralizam interpretacija često nepoželjan. Svaki udžbenik koji naglašava multiperspektivnost, kritički pristup izvorima ili propitivanje nacionalnih mitova lako postaje meta političke intervencije.

U tom smislu, zabrana udžbenika nije iznimka nego konsekvencija strukturalne pozicije predmeta Povijesti u hrvatskom obrazovnom sustavu. Povijest je predmet koji se ne samo podučava nego i oblikuje nacionalna svijest, kulturni identitet i politička imaginacija. Na taj se predmet stoga projiciraju ideološki sukobi koji prelaze okvire škole i ulaze u polje kulturne hegemonije.

7.3. Hrvatska i europski standardi: multiperspektivnost kao normativni okvir

Europsko vijeće, UNESCO i međunarodne organizacije za obrazovanje povijesti dugo zagovaraju multiperspektivnost kao temeljni standard poučavanja povijesti. To uključuje kritičko promišljanje izvora, razumijevanje različitih interpretacija, razvoj analitičkih vještina i sposobnost povezivanja prošlosti sa suvremenim društvenim izazovima. Hrvatski kurikulum iz 2019. u potpunosti prihvaća ovaj standard i definira ga kao jedno od ključnih polazišta nastave povijesti.

U tom kontekstu, udžbenik *Zašto je povijest važna? 4* zapravo ispunjava zahtjeve Europskog vijeća i UNESCO-a. Stručna mišljenja iz 2021. potvrđuju da udžbenik potiče analitičko čitanje izvora, usporedbu interpretacija, raspravu i kritičko mišljenje - sve elemente koji se smatraju temeljima suvremene didaktike povijesti (POV GIM 2-1, 2021).

Zabrana udžbenika, dakle, nije samo u suprotnosti s kurikulumom nego i sa suvremenim međunarodnim standardima. Ona predstavlja regresiju iz okvira pluralističkog učenja u okvir koji je bliži politički nadziranom modelu povijesti. U tom smislu, Hrvatska se zabrane ovakve vrste približava praksi Mađarske i Poljske, a udaljava od zemalja zapadne Europe, gdje se pluralizam interpretacija smatra pedagoškim temeljem, a ne ideološkom prijetnjom.

7.4. Uloga „kulturnog traumatskog narativa“ u političkom nadzoru povijesti

U mnogim postkomunističkim društvima primjećuje se tendencija reinterpretacije nacionalnih trauma kako bi se stvorila emocionalna kohezija i legitimirala politička moć. Alexander (2004) ovaj fenomen naziva „kulturnom traumom“: zajednica koja redefinira prošlost kao traumatsko iskustvo stvara narativ koji zahtijeva moralnu obnovu, identitetsko jedinstvo i političku disciplinu.

U Hrvatskoj, narativ o „Bleiburškom križnom putu“ postao je dominantni paradigmatički primjer kulturne traume koja se koristi za opravdavanje suvremenih političkih pozicija. Taj se narativ neprestano rekonstruira u javnom prostoru kako bi potvrdio ideju da je hrvatski narod žrtva dvaju totalitarizama - nacističkog i komunističkog - te da se povijest mora interpretirati na način koji promiče taj dualni identitetski okvir.

Udžbenici koji izlaze izvan ovoga okvira, primjerice oni koji detaljno analiziraju zločine NDH ili kompleksnost poslijeratnih procesa, percipiraju se kao prijetnja narativnoj strukturi kulturne traume. U tom smislu, udžbenik *Zašto je povijest važna? 4* postaje objekt političkog nadzora ne zato što je stručno pogrešan, nego zato što ulazi u područje koje se smatra politički osjetljivim.

7.5. Udžbeničke intervencije u tranzicijskim društvima: institucionalna ranjivost

Komparativna analiza ukazuje da su u tranzicijskim društvima institucije koje bi trebale štiti profesionalni standard - poput stručnih povjerenstava, pedagoških agencija i kurikulskih tijela - često ranjive na političke pritiske. Kada se dogodi politički motivirana intervencija, institucije ponekad djeluju kao formalni izvršitelji, a ne kao profesionalni korektiv.

Hrvatski slučaj zabrane udžbenika uklapa se u ovu matricu. Stručno povjerenstvo iz 2021. godine profesionalno je odradilo svoj posao i ocijenilo udžbenik kao kvalitetan. No 2023., pod pritiskom medijskog i političkog diskursa, institucije su suspendirale profesionalne procjene i oslonile se na mišljenje tijela koje nije nadležno za ocjenjivanje udžbeničkog sadržaja u smislu Zakona.

To ukazuje na institucionalni pomak: od profesionalne autonomije prema politički induciranoj proceduralnoj manipulaciji. Takav pomak je jedan od temeljnih obilježja postkomunističkih društava u tranziciji, osobito kada je riječ o interpretacijama povijesti.

7.6. Što hrvatski slučaj doprinosi europskoj raspravi o „civilnom društvu, znanju i moći“?

Hrvatski slučaj doprinosi europskoj raspravi na tri ključne razine:

1. **Na epistemološkoj razini**, pokazuje kako političke intervencije u udžbenike ne proizlaze iz stvarnih pogrešaka nego iz sukoba oko interpretacija prošlosti.
2. **Na institucionalnoj razini**, otkriva ranjivost javnih tijela kada se suoče s političkim i medijskim kampanjama.
3. **Na kulturološkoj razini**, pokazuje kako se nacionalni mitovi i traumatski narativi koriste kao kriteriji evaluacije znanja - čak i u sustavima koji formalno zagovaraju multiperspektivnost.

U tom smislu, hrvatski slučaj nije samo lokalni incident, nego ogledalo širih europskih napetosti u polju obrazovanja, sjećanja i identiteta. On upozorava da demokratski sustavi, bez obzira na formalne standarde, mogu postati ranjivi kada se politika sjećanja instrumentalizira kao sredstvo za kontrolu nastavnih sadržaja.

8. Pedagoške posljedice zabrane: učinci na nastavnike, učenike i obrazovni sustav

Zabrana udžbenika *Zašto je povijest važna?* 4 nije samo administrativni čin – ona ima snažne i dugoročne pedagoške implikacije. Udžbenici su temeljni alat u poučavanju povijesti, ali njihova uloga nadilazi puko prenošenje sadržaja. Oni strukturiraju interpretativne horizonte nastavnika i učenika, postavljaju okvire razrednog diskursa i utječu na načine na koje se prošlost razumije, problematizira i koristi kao intelektualni resurs.

Stoga odluka Ministarstva o brisanju udžbenika iz Kataloga usred školske godine proizvela je niz posljedica koje se mogu svrstati u tri razine: pedagošku, profesionalnu i epistemološku. Svaka od njih pokazuje da cenzorska intervencija u udžbenički sustav, čak i kad je formalno opravdana, mijenja obrazovni ekosustav na načine koji su daleko širi od jednokratnog administrativnog poteza.

8.1. Pedagoška razina: prekid kontinuiteta nastave i destabilizacija učioničkog okvira

Zabrana udžbenika usred školske godine predstavlja pedagoški presedan. Nastava povijesti planira se dugoročno, često po tematskim cjelinama koje slijede logiku nastavnog plana i programa, redosljed poglavlja u udžbeniku i ujednačene materijale kojima

raspoložu i učenici i učitelji. Kada se takav temelj naruši, učitelji moraju improvizirati: preuzeti sadržaje iz drugih izvora, fotokopirati poglavlja iz drugih udžbenika, stvarati nove nastavne listiće i improvizirati metodologiju u hodu. Doduše nadležno Ministarstvo je već tijekom zimskog odmora učenika naložilo nastavnicima da iz Kataloga odaberu drugi udžbenik. To je posljedično uz dodatno trošenje proračuna dovelo do povećanja broja prodanih primjeraka udžbenika čiji je suautor A. Nator, jedan od glasnijih protagonista poticanja zabrane udžbenika *Zašto je povijest važna? 4*.

Iako su učitelji povijesti dobro trenirani u radu s izvorima i fleksibilnom nastavi, nagla zabrana udžbenika bez jasnog obrazloženja unosi osjećaj nesigurnosti i dezorijentacije. Ne radi se o tome da učitelji ne mogu raditi bez udžbenika – mogu, i mnogi to čine izvanrednom vještinom – nego o tome da se narušava temeljno načelo poučavanja: **predvidivost i stabilnost nastavnog okvira**.

Učenici također gube kontinuitet. Udžbenik nije samo knjiga nego i prostorna organizacija znanja: mjesto gdje učenik bilježi, označava, vraća se, uspoređuje, povezuje. Kada se ta organizacija naruši, dolazi do pedagoškog rasapa logičkih cjelina i kognitivnih putanja učenja. To može dovesti do slabije usvojenosti sadržaja, konfuzije i smanjene motivacije, osobito kod učenika koji nemaju lak pristup digitalnim ili alternativnim izvorima.

Učitelji tako postaju jedini oslonac u kaosu postupka koji nije stvoren njihovom voljom niti njihovom pogreškom – što otvara pitanje profesionalnog poštovanja i obrazovne politike koja bi trebala osigurati uvjete za kvalitetnu nastavu, a ne ih ad hoc rušiti.

8.2. Profesionalna razina: „chilling effect“ i erozija autonomije nastavnika

Jedna od najopasnijih posljedica zabrane udžbenika jest takozvani *chilling effect* – učinak zastrašivanja koji dovodi do samocenzure. Kada država bez jasnih razloga i bez stručnog obrazloženja zabrani udžbenik, nastavnicima se implicitno poručuje da postoji „nevidljiva crvena linija“ u interpretacijama prošlosti koje smiju koristiti.

Ta crvena linija nije jasno definirana – i upravo zato je moćna. Nastavnici ne znaju koja će interpretacija ili koji je povijesni izvor sljedeći biti proglašeni „neprijemljenima“, jer kriteriji nisu transparentni ni znanstveni nego politički. To dovodi do obrambenog stava: mnogi nastavnici počinju izbjegavati određene teme, primjere ili izvore kako bi izbjegli mogućnost pritužbi, inspekcijskih nadzora ili medijskih napada.

To je opasno iz dva razloga:

1. **Ograničava nastavu povijesti na minimalno nužne sadržaje** – smanjuje se prostor za raspravu, problematizaciju, analizu i rad s osjetljivim temama.
2. **Stavlja nastavnika u defenzivnu poziciju**, u kojoj on više nije intelektualni vodič nego birokratski interpretator „dozvoljenih“ sadržaja.

Ako se takav učinak proširi sustavom, nastava povijesti više ne potiče kritičko mišljenje – pretvara se u ritualizirano reproduciranje „sigurnih“ narativa.

8.3. Epistemološka razina: povijest kao disciplina pod sumnjom

Zabrana udžbenika šalje signal da povijest, kao disciplina, nije shvaćena kao znanstveno polje otvoreno za raspravu, nego kao prostor u kojem jedna interpretacija može biti institucionalno privilegirana, dok se druge proglašavaju opasnim. Ako institucija ignorira tri pozitivna stručna mišljenja iz 2021. i oslanja se na jedno nestručno i neargumentirano mišljenje AZOO-a iz 2023., tada se implicitno delegitimizira sama znanstvena metoda.

Epistemološka posljedica ovoga nije samo nesigurnost u udžbeničkoj politici: ona ulazi u same temelje historiografskog rada. Ako interpretacije povijesti mogu biti zabranjene bez stručne evaluacije, to znači da povijest prestaje biti znanost i postaje instrument političke volje. To je suprotno logici historiografije, čija je snaga upravo u pluraliz-

mu metoda, interpretacija i kritičkih pristupa izvorima.

Takvo okruženje negativno utječe i na kvalitetu budućih nastavnih materijala: autori će se plašiti uključiti inovativne didaktičke pristupe, analitičke tekstove ili kontroverzna pitanja, jer ne postoji sigurnost da takvi sadržaji neće biti predmet političkih napada.

8.4. Dugoročni učinak: fazna erozija povjerenja u institucije

Zabrana udžbenika, donesena bez jasne stručne argumentacije, može dugoročno erodirati povjerenje nastavnika u institucije koje upravljaju obrazovnim sustavom. Nastavnici se s pravom pitaju: može li se bilo koji udžbenik zabraniti? Može li se bilo koja stručna odluka preinačiti pod pritiskom medija? Ima li smisla sudjelovati u recenzentnim povjerenstvima ako se njihova mišljenja kasnije ignoriraju?

Povjerenje je temelj obrazovnog sustava - bez povjerenja nema profesionalne autonomije, a bez autonomije nema kvalitetnog poučavanja. Povijest kao predmet posebno ovisi o stručnosti nastavnika i njihovoj sposobnosti da preuzimaju odgovornost za interpretativne i metodološke odluke u razredu. Ako institucije šalju signal da će politički kriteriji imati prednost nad stručnima, nastavnici gube motivaciju i osjećaj profesionalne sigurnosti.

To dugoročno utječe na kvalitetu nastave, ali i na spremnost stručnjaka da sudjeluju u procesu izrade udžbenika, recenzija i kurikuluma. Ako se stvori klima straha, struka se povlači, a prostor preuzimaju politički motivirani akteri.

8.5. Posljedice za učenike: smanjivanje kompetencijskog potencijala nastave povijesti

Jedna od najvažnijih posljedica zabrane udžbenika tiče se samih učenika. Kurikulum iz 2019. postavio je jasne standarde: razvoj kritičkog mišljenja, analiza povijesnih izvora, multiperspektivnost, rasprava i argumentiranje. Udžbenik *Zašto je povijest važna?* 4 bio je oblikovan upravo u skladu s tim načelima, što potvrđuju i tri stručna mišljenja iz 2021.

Zabrana udžbenika koji nudi takav kompetencijski pristup učenju šalje implicitnu poruku:

- kritičko promišljanje može biti politički opasno;
- interpretativna pluralnost može biti nepoželjna;
- učenici trebaju učiti „sigurne“ interpretacije, a ne razvijati vlastite povijesne sudove.

To vodi prema pedagoškom modelu u kojem povijest nije analitička disciplina nego instrument socijalizacije u određeni narativ. U takvom modelu učenici ne razvijaju ključne vještine suvremenoga vremena: analizu, evaluaciju izvora, sposobnost rasprave, argumentiranje i razumijevanje različitih perspektiva.

Drugim riječima, pedagoška posljedica zabrane jest **rezanje kompetencijskog potencijala predmeta Povijesti**.

8.6. Simbolički učinak: obrazovanje kao polje ideološkog nadmetanja

Konačno, zabrana udžbenika šalje simboličku poruku da je obrazovanje prostor ideološke kontrole, a ne profesionalne ekspertize. Time se narušava i širi društveni status škole: ona prestaje biti autonomno mjesto promišljanja, istraživanja i učenja, i postaje poligon političkih projekcija i kulturnih ratova.

U takvom okruženju sve strane gube: nastavnici gube autonomiju, učenici gube kvalitetu, stručna zajednica gubi kredibilitet, a demokratsko društvo gubi prostor u kojem bi se moglo stvarati kritički emancipirani građanski habitus.

9. Rasprava: interpretacija slučaja kroz teorijski okvir i identifikacija strukturalnih obrazaca

Rasprava ovoga poglavlja sintetizira sva prethodna analitička poglavlja i smješta slučaj zabrane udžbenika *Zašto je povijest važna?* 4 u širi teorijski i društveni kontekst. Ako se dosadašnja analiza smatrala kartografijom događaja, institucija, medija i procedura, sada prelazimo na razinu interpretacije: što nam taj slučaj govori o hrvatskom obrazovnom sustavu, politici sjećanja, institucionalnoj kulturi i epistemološkom statusu povijesti kao školskog predmeta?

Slučaj udžbenika nije anomalija, nego simptom. On ne predstavlja iznimku, nego ilustraciju strukturalnih napetosti koje obilježavaju hrvatski obrazovni i politički prostor. U ovom poglavlju prepoznajem četiri ključna obrasca: (1) povijest kao politički instrument, (2) institucijska ranjivost, (3) diskurzivna moć moralne panike i (4) erozija profesionalne autonomije.

9.1. Povijest kao politički instrument i borba za narativnu hegemoniju

Temeljna teza koja se nameće iz cijelog slučaja jest da se povijest u Hrvatskoj i dalje doživljava kao politički instrument, a ne kao znanstvena disciplina. Ovo nije nova ideja: hrvatski je javni prostor već desetljećima obilježen normativnim očekivanjem da predmet Povijesti treba „odgajati“ učenike u smislu nacionalnog identiteta, a ne u smislu historiografskih i analitičkih kompetencija.

U takvom okruženju udžbenik koji potiče multiperspektivnost, kritičku analizu i dialogičko razumijevanje interpretacija postaje prijetnja jer destabilizira jedinstveni narativ. Upravo to vidimo u medijskim napadima: percipirana opasnost udžbenika ne proizlazi iz njegovih pogrešaka (jer te pogreške nisu pokazane), nego iz njegovog epistemološkog položaja – udžbenik otvara prostor interpretativne pluralnosti.

A pluralnost je uvijek prijetnja hegemoniji.

Korištenjem sintagme „križni put“ u naslovu ovoga rada, već je u uvodu istaknuto da udžbenik prolazi sekularno-ideološku verziju kršćanskog narativa o stradanju. No ta sintagma ujedno opisuje i borbu za narativnu hegemoniju u hrvatskom društvu: tko ima pravo definirati prošlost? Tko ima ovlast reći što se u povijesti „doista dogodilo“? I tko može odrediti kako se to „mora“ učiti?

Slučaj zabrane udžbenika pokazuje da odgovor - u praksi, ako ne i formalno - još uvijek daju politički akteri, a ne znanstvena zajednica ili profesionalna tijela.

9.2. Institucijska ranjivost i transformacija stručnih procedura

Drugi ključni obrazac jest institucionalna ranjivost. Analiza jasno pokazuje da su tri stručna mišljenja iz 2021. godine pozitivno ocijenila udžbenik i omogućila njegovo zakonsko odobrenje. Međutim, dvije godine poslije, ista se stručna logika napušta, a odluka se temelji na mišljenju AZOO-a koje:

- nema zakonsku težinu u području udžbeničkih evaluacija,
- ne sadrži dokaze i konkretne primjere,
- ne poštuje metodološke standarde stručnog mišljenja,
- proturječi normativnim načelima kurikulumu i Zakona o udžbenicima.

Ovaj pomak pokazuje kako obrazovne institucije mogu postati izvedbeno kriolo političkih pritisaka. Ne zato što su same ideološke, nego zato što nemaju dovoljno snažne mehanizme profesionalne zaštite.

Institucijska ranjivost u ovom slučaju manifestira se u tri razine:

1. **Proceduralna ranjivost:** formalni mehanizmi mogu se ispuniti dokumentima koji nisu stručno relevantni, ali nose formalnu težinu.
2. **Hijerarhijska ranjivost:** mišljenje prvostupanjskog stručnog tijela (povjerenstva iz 2021.) ignorira se, a usvaja mišljenje tijela bez zakonskih ovlasti.
3. **Normativna ranjivost:** institucije ne štite vlastiti kurikulum iz 2019., nego dopuštaju njegovo iskrivljeno tumačenje.

Drugim riječima: obrazovne institucije nisu agresori na profesionalnu autonomiju - ali nisu niti njezini čuvari.

9.3. Moralna panika kao instrument političke mobilizacije

Treći obrazac odnosi se na diskurzivnu dinamiku moralne panike. Medijska kampanja protiv udžbenika pokazuje kako moralna panika djeluje ne kao reakcija na pogrešku, nego kao reakcija na ideološku konstrukciju prijetnje.

Moralna panika funkcionira u tri faze:

1. **Identifikacija objekta prijetnje** – udžbenik se predstavlja kao ideološki aberrant.
2. **Amoralizacija autora** – autori se prikazuju kao aktivisti, štetočine, ideološki uhljebi.
3. **Delegitimacija institucija** – tvrdi se da institucije ne rade svoj posao, pa ih treba prisiliti na “ispravnu” odluku.

Upravo se treća faza pokazala ključnom: medijski pritisak nije bio samo kritika, nego instrument političkog utjecaja na odluku Ministarstva.

Takva dinamika pokazuje da u Hrvatskoj postoji **paralelna struktura moći** u području obrazovanja: formalna (zakonodavna i institucionalna) i neformalna (političko-medijska), a ove dvije nisu jedna drugoj komplementarne, nego konkurentne.

9.4. Erozijska profesionalne autonomije i prelazak iz kompetencijskog u ideološki model poučavanja

Zabrana udžbenika označava prekid kontinuiteta kurikularne politike iz 2019. koja je naglašavala:

- multiperspektivnost,
- rad s izvorima,
- kritičko mišljenje,
- interpretativnu raznovrsnost,
- znanstvenu metodologiju.

Zabrana udžbenika implicitno pokazuje da su ti standardi odjednom postali politički nepoželjni.

Ako se profesionalna autonomija nastavnika narušava političkim intervencijama, škola više ne može biti mjesto razvoja kritičkog mišljenja. Ona postaje prostor u kojem se reproducira politički filtrirano znanje.

Ovaj pomak ima tri dimenzije:

1. Epistemološki pomak - Znanje postaje manje kompleksno i više dogmatsko.
2. Pedagoški pomak - Učitelji više ne mogu slobodno birati metode rada, jer ne znaju koje će interpretacije biti proglašene „problematičnima“.
3. Kulturni pomak - Škola prestaje biti prostor intelektualnog odgoja i postaje instrument formiranja politički kompatibilnog identiteta.

To znači da zabrana jednog udžbenika u formalnom smislu može biti tek mali čin, ali u simboličkoj ravni ona označava promjenu modela obrazovanja: od kompetencijskog prema ideološkom.

9.5. Koji tip društva se ogleda u ovom postupku?

Na temelju svih prethodnih poglavlja, može se zaključiti da se u slučaju zabrane udžbenika manifestira nekoliko obilježja koja karakteriziraju društva u stanju **memoričke nestabilnosti**:

- snažna ideologizacija interpretacija prošlosti,
- nesigurna institucionalna hijerarhija,
- medijska polarizacija,
- politički pritisci na obrazovne politike,
- nedostatak kulture transparentnosti,
- instrumentalizacija trauma (npr. Bleiburg) za političke ciljeve,
- sklonost cenzuri putem formalnih mehanizama.

Drugim riječima: slučaj udžbenika ne govori samo o udžbeniku - govori o društvu. Udžbenik je ovdje simptom političke i kulturne situacije u kojoj povijest nije polje stručnosti nego arena borbe.

9.6. Mogu li se obrazovne institucije oporaviti od ovakvog presedana?

Ovo je ključno pitanje. Jednom kada se uspostavi presedan da se jedan udžbenik može povući bez stručnih argumenata i bez transparentnog procesa, sustav postaje ranjiv na ponavljanje postupka. Što bi spriječilo sličan pritisak treba li sutra otkloniti neki drugi udžbenik, predmet, nastavnu jedinicu ili cijelu temu?

Kako bi se institucije oporavile od ovakvog presedana, potrebno je:

1. **ojačati pravni okvir**, tako da mišljenja moraju biti precizna i dokazno potkrijepljena;
2. **učiniti rad stručnih povjerenstava otpornijim na političke utjecaje**;
3. **osigurati javnu transparentnost evaluacijskih procesa**;
4. **ojačati kompetencijsku kulturu nastave povijesti**;
5. **depolitizirati i profesionalizirati upravljačke strukture u obrazovanju**.

Bez takvih reformi, slučaj *Zašto je povijest važna? 4* ostaje upozorenje: cijeli sustav može postati ovisan o ad hoc odlukama političkih aktera i medijskih kampanja.

10. Zaključak: Križni put udžbenika kao ogledalo društva, institucija i politike sjećanja

Zabrana udžbenika *Zašto je povijest važna? 4* iz 2023. godine predstavlja događaj koji nadilazi svoju administrativnu dimenziju. Ona je simptom strukturne napetosti između profesionalne autonomije i političke kontrole, između kurikularnih načela 21. stoljeća i ideoloških obrazaca iz 20. stoljeća, između demokratskih procedura i autoritarnog impulsa koji se povremeno vraća u praksu upravljanja obrazovanjem.

Ova studija pokazala je da slučaj udžbenika nije nastao iz profesionalnih razloga. On je bio rezultat kombinacije političkih pritisaka, medijske moralne panike i institucionalne ranjivosti, što je dovelo do odluke koja se teško može braniti stručnim argumentima.

10.1. Povijest kao prostor političke regulacije

Teorijski okvir Assmann, Applea i drugih autora koji se bave politikom sjećanja i udžbeničkim politikama pokazuje da povijest u demokratskim društvima ima dvostruki status: ona je i znanstvena disciplina i instrument političkog oblikovanja identiteta. U Hrvatskoj ovaj dualitet često prelazi u dominaciju političke dimenzije nad stručnom.

Zabrana udžbenika manifestira upravo taj pomak: umjesto historiografskih standarda, prevladao je ideološki zahtjev za kontrolom interpretativnog prostora.

Takva situacija nije jedinstvena u europskom kontekstu – Poljska, Mađarska i pojedine baltičke zemlje svjedoče sličnim procesima. No u Hrvatskoj je ona osobito osjetljiva jer se odvija u društvu koje još uvijek pregovara o svojem odnosu prema NDH, partizanskom pokretu, socijalizmu i Domovinskom ratu. U takvim konstelacijama svaki udžbenik povijesti postaje simbolički artefakt na kojem se ispisuju borbe za narativnu dominaciju.

10.2. Institucijska krhkost i hijerarhijska nepovezanost profesionalnih tijela

Analiza je pokazala da su profesionalna tijela (stručno povjerenstvo iz 2021.) izvršila svoj posao u skladu s pravilima struke i Zakona o udžbenicima. Ta su mišljenja bila detaljna, argumentirana i u skladu s metodološkim standardima evaluacije. Nasuprot tome, mišljenje AZOO-a iz 2023., koje je poslužilo kao jedini formalni temelj zabrane, ne zadovoljava ni minimalne kriterije stručnog mišljenja: nema paginacije, citata, dokaza niti metodoloških korektiva.

Ovo razotkriva duboku slabost institucionalnog ustroja: profesionalna mišljenja mogu biti ignorirana, a formalna hijerarhija zamijenjena ad hoc odlukama pod vanjskim pritiskom. Time se podriva profesionalni integritet ne samo udžbeničkog sustava nego i šire obrazovne infrastrukture.

Ako se jednom dopusti da se stručno mišljenje arbitrarno zamjenjuje mišljenjem koje nije metodološki potkrijepljeno, profesionalna procedura postaje ornamentalna — prisutna u formi, odsutna u funkciji.

10.3. Diskurzivna moć moralne panike i njezin učinak na obrazovanje

Medijski diskurs odigrao je ključnu ulogu u stvaranju uvjeta koji su doveli do zabrane. Moralna panika, kako je analizirana u Poglavlju 6, konstruira imaginarni prostor ugroze u kojem se udžbenik doživljava kao prijetnja nacionalnom identitetu. Kada se prijetnja definira kao simbolička i moralna, a ne faktografska, širi se ideja da je institucionalna intervencija ne samo opravdana nego i nužna.

Taj mehanizam nije bezazlen. On dugoročno premješta težište obrazovanja s profesionalnih standarda na identitetske imperativne, a kritičko mišljenje interpretira kao političku devijaciju. U tom kontekstu nastaje opasnost da stvarna svrha nastave povijesti - razumijevanje povijesnih procesa, analitička sposobnost, rad s izvorima - bude zamijenjena učenjem politički prihvatljivih narativa.

10.4. Erozija profesionalne autonomije nastavnika i učiteljski „chilling effect“

Zabrana udžbenika usred nastavne godine narušila je profesionalnu stabilnost nastavnika. Pitanje više nije samo „što smijem poučavati?“ nego „što će se u budućnosti smjeti poučavati?“ Ako odluka može biti donesena bez stručnog temelja, učitelji opravdano strahuju od arbitrarnih intervencija u budućnosti.

Takav *chilling effect* nije samo profesionalno demotivirajući; on je pedagoški destruktivan. Nastava povijesti postaje defenzivna, lišena problematizacije, kontroverznih tema i metodološke raznolikosti. Učenici gube priliku razviti sposobnost kritičkog mišljenja, a društvo gubi generacije koje bi bile sposobne razumjeti povijest kao kompleksno, višeslojno i interpretativno polje.

10.5. Epistemološke implikacije: što se zapravo zabranjuje?

Zabrana udžbenika formalno sugerira postojanje pogrešaka, ali kako konkretni dokazi nisu predočeni, ono što se zapravo zabranjuje nije sadržaj nego pristup povijesti. Zabranjuje se:

- multiperspektivnost,
- kritička analiza,
- historiografska kompleksnost,
- otvorena pitanja,
- interpretativna raznolikost,
- rad s kontroverznim izvorima.

Drugim riječima, zabranjuje se upravo ono što suvremena povijesna znanost zahtijeva.

Epistemološki učinak takve zabrane jest regresija: povijest se vraća iz sfere znanstvene analize u sferu narativne poslušnosti. Time se zatvara prostor za raspravu i otvara prostor za dogmu.

10.6. Križni put udžbenika kao dijagnoza društvene dinamike

Sintagma „križni put“ nije ovdje metafora slučajnosti, nego odraz dinamike u kojoj udžbenik prolazi niz simboličkih „postaja“:

- stvaranje u skladu s kurikulumom i suvremenom didaktikom,
- stručno odobrenje,
- institucionalna uporaba,
- medijska demonizacija,
- politički pritisak,
- formalna zabrana.

Taj put podsjeća na strukturu narativa o „Bleiburškom križnom putu“ ne zato što ga replicira nego zato što ga semantički reflektira: politički akteri koriste motiv patnje i žrtve kako bi konstruirali prijetnju i mobilizirali identitet, a institucije preuzimaju ulogu izvršitelja simboličkog čišćenja.

U tom smislu, udžbenik postaje „žrtveno janje“ - mjesto na kojem se ispisuju politički sukobi oko prošlosti.

10.7. Što učimo iz ovog slučaja?

Slučaj zabrane udžbenika otkriva nekoliko ključnih lekcija:

1. **Demokratski sustavi nisu imuni na politički pritisak** - ako institucije nisu čvrste, profesionalni standardi lako popuštaju.
2. **Moralne panike imaju stvarnu moć** - one mogu mijenjati obrazovne politike i strukture znanja.
3. **Profesionalna autonomija je krhka** - bez nje obrazovanje gubi svoju emancipacijsku funkciju.
4. **Povijest je uvijek politički osjetljiva disciplina** - ali njezin odgovor mora biti stručan, ne ideološki.
5. **Zabrana udžbenika je presedan** - ne samo za ovaj slučaj nego za budućnost obrazovne politike.

Zbog toga je ovaj slučaj više od spora o jednom udžbeniku: on je dijagnoza stanja demokratske zrelosti. Ako društvo ne uspije uskladiti profesionalne standarde, institucionalnu autonomiju i kritičku kulturu učenja, povijest će ostati taoc ideologije — a obrazovanje tek sredstvo političke reprodukcije.

Upravo zato je potrebno nastaviti dokumentirati, analizirati i javno raspravljati o ovakvim slučajevima. Samo transparentnost, profesionalnost i kritičko mišljenje mogu osigurati da se hrvatsko obrazovanje ne pretvori u poligon za političke igre, nego osta-

ne ono što mora biti: prostor slobodnog mišljenja, znanstvenog učenja i demokratskog razvoja.

11. Literatura

11.1. Znanstvena i stručna literatura

1. Alexander, J. C. (2004). *Cultural Trauma and Collective Identity*. University of California Press.
2. Apple, M. W. (2004). *Ideology and Curriculum* (3rd ed.). Routledge.
3. Apor, P., & Taylor, T. (2018). *Revisiting Hungary's Memory Politics: Narratives of Victimhood and National Identity*. Central European University Press.
4. Assmann, A., & Assmann, J. (2011). *Cultural Memory and Western Civilization*. Cambridge University Press.
5. Barton, K. C., & Levstik, L. S. (2004). *Teaching History for the Common Good*. Routledge.
6. Blacker, U., Etkind, A., & Fedor, J. (Eds.). (2013). *Memory and Theory in Eastern Europe*. Palgrave Macmillan.
7. Cohen, S. (1972). *Folk Devils and Moral Panics*. MacGibbon & Kee.
8. Foster, S. J., & Crawford, K. A. (Eds.). (2006). *What Shall We Tell the Children? International Perspectives on School History Textbooks*. Information Age Publishing.
9. Goode, E., & Ben-Yehuda, N. (1994). *Moral Panics: The Social Construction of Deviance*. Wiley-Blackwell.
10. Pingel, F. (2010). *UNESCO Guidebook on Textbook Research and Textbook Revision* (2nd ed.). UNESCO.
11. Seixas, P., & Morton, T. (2013). *The Big Six Historical Thinking Concepts*. Nelson Education.
12. Žižek, S. (2008). *Violence*. Profile Books.
13. Müller, J.-W. (2016). *What Is Populism?* University of Pennsylvania Press.

11.2. Izvori

1. Agencija za odgoj i obrazovanje. (2023). *Stručno mišljenje o udžbeniku Zašto je povijest važna? 4* [Službeni dokument]. Preuzeto iz: Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2023a) – Obrazloženje Rješenja.
2. Glasovac, S. (2023). *Zastupničko pitanje ministru znanosti i obrazovanja* [Parlamentarni dokument].
3. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. (2019). *Odgovor uredniku udžbenika o primjeni kurikuluma* [Dopis].
4. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. (2020). *Javni poziv za prijavu udžbenika za školsku godinu 2021./2022.* [Objava].
5. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. (2023a). *Rješenje o brisanju udžbenika Zašto je povijest važna? 4 iz Kataloga odobrenih udžbenika* [Službeni akt].
6. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. (2023b). *Odgovor Sabini Glasovac na zastupničko pitanje o zabranjenom udžbeniku* [Službeni dopis].
7. POV GIM 2-1. (2021). *Pojedinačno stručno mišljenje člana stručnog povjerenstva 1 o udžbeniku Zašto je povijest važna? 4* [Stručno mišljenje].
8. POV GIM 2-2. (2021). *Pojedinačno stručno mišljenje člana stručnog povjerenstva 2 o udžbeniku Zašto je povijest važna? 4* [Stručno mišljenje].
9. POV GIM 2-3. (2021). *Pojedinačno stručno mišljenje člana stručnog povjerenstva 3 o udžbeniku Zašto je povijest važna? 4* [Stručno mišljenje].

11.3. Medijske objave (kronološkim redom)

1. Dr. sc. Janja Sekula o faktografskoj pogrešci o Domovinskom ratu u udžbeniku povijesti (23.11.2024) URL: <https://narod.hr/hrvatska/dr-sc-janja-sekula-o-faktografskoj-pogresci-o-domovinskom-ratu-u-udzbeniku-povijesti>

2. Prof. Nazor u velikoj analizi za Narod.hr: Pogledajte što gimnazijalci uče o Stepincu, Milki Planinc, a tek o Domovinskom (6.12.2024.) URL: <https://narod.hr/hrvatska/prof-nazor-u-velikoj-analizi-za-narod-hr-pogledajte-sto-gimnazijalci-uce-o-stepincu-milki-planinc-a-tek-o-domovinskom-ratu>
3. Nakon pisanja portala Narod.hr i kritika stručnjaka: Ministarstvo povuklo sporni udžbenik povijesti (11.12.2023.) URL: <https://narod.hr/hrvatska/nakon-pisanja-portala-narod-hr-i-kritika-strucnjaka-ministarstvo-povuklo-sporni-udzbenik-povijesti>
4. Tko je autor povučenog udžbenika povijesti – Miljenko Hajdarović? (11.12.2023.) URL: <https://narod.hr/hrvatska/tko-je-autor-povucenog-udzbenika-povijesti-miljenko-hajdarovic>
5. Povučeni udžbenik povijesti: Kakvu odgovornost snose recenzenti Profila Kletti i MZO-a? (12.12.2023.) URL: <https://narod.hr/hrvatska/povuceni-udzbenik-povijesti-kakvu-odgovornost-snose-recenzenti-profila-kletti-i-mzo-a>
6. Ministarstvo se konačno oglasilo o povučenom udžbeniku povijesti, o svojim recenzentima šuti (12.12.2023.) URL: <https://narod.hr/hrvatska/ministarstvo-se-konacno-oglasilo-o-povucenom-udzbeniku-povijesti-ali-rjesenje-nam-jos-nisu-dostavili>
7. Hrvatska je glupost pregolema: Udžbenik “Zašto je povijest važna?” tri godine je bio nesporan, da bi sada bio – zabranjen!? Naravno, zbog ideoloških, a ne stručnih razloga (15.12.2023.) URL: <https://tris.com.hr/2023/12/hrvatska-je-glupost-pregolema-udzbenik-zasto-je-povijest-vazna4-tri-godine-je-bio-nesporan-da-bi-sada-bio-zabranjen-naravno-zbog-ideoloskih-a-ne-strucnih-razloga/>
8. Sustav obrazovanja ureduju nam tvrdi konzervatici. Ovo izbacivanje udžbenika iz povijesti samo im je nova pobjeda (15.12.2023.) URL: <https://www.telegram.hr/komentari/sustav-obrazovanja-ureduju-nam-tvrdi-konzervatici-ovo-izbacivanje-udzbenika-iz-povijesti-samo-im-je-nova-pobjeda/>
9. U izdanju Profila Klett: Tko su, uz Hajdarovića, autori i recenzenti ostalih udžbenika povijesti? (15.12.2023.) URL: <https://narod.hr/hrvatska/u-izdanju-profila-klett-tko-su-uz-hajdarovica-autori-i-recenzenti-ostalih-udzbenika-povijesti>
10. Prof. Hajdarović traži simpatije za svoj povučeni udžbenik u kojem iskrivljuje hrvatsku povijest (16.12.2023.) URL: <https://www.popodnevnik.hr/blog/prof-hajdarovic-trazi-simpatije-za-svoj-povuceni-udzbenik-u-kojem-iskrivljuje-hrvatsku-povijest/176>
11. SNJEŽANA KOREN: POVLAČENJE UDŽBENIKA BEZ VALJANE ARGUMENTACIJE I TRANSPARENTNO PROVEDENE PROCEDURE STVARA OPASAN PRESEDAN (17.12.2023.) URL: <https://historiografija.hr/?p=38592>
12. Mediji pokrenuli kampanju za Hajdarovićev udžbenik: Nisu sporne greške, manipulacije i nestručnost autora, već – Željka Markić (17.12.2023.) URL: <https://www.popodnevnik.hr/blog/mediji-pokrenuli-kampanju-za-hajdarovicev-udzbenik-nisu-sporne-greske-manipulacije-i-nestrucnost-autora-vec-Zeljka-markic/186>
13. Ministarstvo nam je odgovorilo zašto je povučen udžbenik iz povijesti za gimnazijalce (17.12.2023.) URL: <https://n1info.hr/vijesti/ministarstvo-nam-je-odgovorilo-zasto-se-povukao-udzbenik-iz-povijesti-za-gimnazijalce/>
14. Udžbenik povijesti zabranjen jer je smetao Markićki. Autor odgovara za Index (18.12.2023.) URL: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/udzbenik-povijesti-zabranjen-jer-je-smetao-markicki-autor-odgovara-za-index/2521891.aspx>
15. Povučeni udžbenik: HINA prešutjela ključnu informaciju – Branimir Janković recenzent je Profila Klett (18.12.2023.) URL: <https://narod.hr/hrvatska/hina-presutjela-kljucnu-informaciju-branimir-jankovic-recenzent-je-profila-klett>
16. BRANIMIR JANKOVIĆ: IZA POZIVANJA NA „ČINJENICE“ I „GREŠKE“ STOJE BROJNE IMPUTACIJE I NESKRIVENI INTERPRETATIVNI ZAHTEJEVI (19.12.2023.) URL: <https://historiografija.hr/?p=38607>
17. Iako protuzakonito, savjetnica AZOO-a Miletić recenzirala povučeni udžbenik? (19.12.2023.) URL: <https://narod.hr/hrvatska/iako-protuzakonito-savjetnica-azoo-a-miletic-recenzirala-povuceni-udzbenik>
18. Zašto MZO prihvata pokušaj Hajdarovića i dr. u manipulaciji prikaza povijesnih događaja? (19.12.2023.) URL: <https://narod.hr/hrvatska/zasto-mzo-prihvaca-pokusaj-hajdarovica-i-dr-u-manipulaciji-prikaza-povijesnih-dogadaja>
19. Branimir Janković u obrani neobranjivog udžbenika Miljenka Hajdarovića (1. dio) (19.12.2023.) URL: <https://www.popodnevnik.hr/blog/branimir-jankovic-u-obrani-neobranjivog-udzbenika-miljenka-hajdarovica-1-dio/193>
20. Branimir Janković u obrani neobranjivog udžbenika Miljenka Hajdarovića – Milka Planinc i Alojzije Stepinac (2. dio) (20.12.2023.) URL: <https://www.popodnevnik.hr/blog/branimir-jankovic-u-obrani-neobranjivog-udzbenika-miljenka-hajdarovica-2-dio/194>

- milka-planinc-i-alozije-stepinac-2-dio/195
21. Povjesničar Jakovina o povlačenju udžbenika iz povijesti: “HDZ-ova vlast počiva na dva stupa” (21.12.2023.) URL: <https://n1info.hr/vijesti/povjesnicar-jakovina-o-povlacenju-udzbenika-iz-povijesti-hdz-ova-vlast-pociva-na-dva-stupa/>
 22. E. Kraljević: Nametanje neojugoslavenskih udžbenika posljednji je korak u višedesetljetnoj rejugoslavizaciji Hrvatske (21.12.2023.) URL: <https://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/i-lj/kraljevic-egon/42893-e-kraljevic-nametanje-neojugoslavenskih-udzbenika-posljednji-je-korak-u-visedesetljetnoj-rejugoslavizaciji-hrvatske.html>
 23. Tko je Nikica Torbica, jedan od autora Hajdarovićevo povučenog udžbenika? (21.12.2023.) URL: <https://www.popodnevnik.hr/blog/tko-je-nikica-torbica-jedan-od-autora-hajdarovicevog-povucenog-udzbenika/196>
 24. AZOO kaže da Miletić nije bila recenzentica, a je li bila članica stručnog povjerenstva? (21.12.2023.) URL: <https://narod.hr/hrvatska/azoo-kaze-da-miletic-nije-bila-reczentica-a-je-li-bila-clanica-strucnog-povjerenstva>
 25. Samo velike nacije mogu priznati i vlastite zločine i zbog njih se pokajati (22.12.2023.) Večernji list, br. 21502
 26. PRIOPĆENJE INICIJATIVE MLADIH ZA LJUDSKA PRAVA POVODOM POVLACENJA UDŽBENIKA POVIJESTI (22.12.2023.) URL: <https://yihr.hr/hr/inicijativino-priopcenje-o-povlacenju-udzbenika-povijesti>
 27. Branimir Janković u obrani neobranjivog udžbenika Miljenka Hajdarovića – LGBT i Domovinski rat (3. dio) (22.12.2023.) URL: <https://www.popodnevnik.hr/blog/branimir-jankovic-u-obrani-neobranjivog-udzbenika-miljenka-hajdarovica-lgbt-i-domovinski-rat-3-dio/199>
 28. Prajdizan Gordan Duhaček i Miljenko Hajdarović o LGBT temama u udžbenicima (22.12.2023.) URL: <https://www.popodnevnik.hr/blog/prajdizan-gordan-duhacek-i-miljenko-hajdarovic-o-lgbt-temama-u-udzbenicima/198>
 29. Hrvoje Klasić: Zašto je zabrana korištenja udžbenika iz povijesti veliki korak natrag (23.12.2023.) URL: <https://www.24sata.hr/news/hrvoje-klasic-zasto-je-zabrana-koristenja-udzbenika-iz-povijesti-veliki-korak-natrag-954657>
 30. SERGEJ FILIPOVIĆ: ZABRANA UDŽBENIKA ŠALJE LOŠU PORUKU (23.12.2023.) URL: <https://historiografija.hr/?p=38705>
 31. Čudnih li diplomatskih radova: „Vidljivost LGBTIQ tematike u hrvatskim srednjoškolskim udžbenicima“ (23.12.2023.) URL: <https://www.popodnevnik.hr/blog/Cudnih-li-diplomskih-radova-vidljivost-lgbtqi-tematike-u-hrvatskim-srednjoskolskim-udzbenicima/201>
 32. Branimir Janković u obrani neobranjivog udžbenika Miljenka Hajdarovića – Stepinac, Tuđman i NDH (4. dio) (23.12.2023.) URL: <https://www.popodnevnik.hr/blog/branimir-jankovic-u-obrani-neobranjivog-udzbenika-miljenka-hajdarovica-stepinac-tudman-i-ndh-4-dio/202>
 33. Tko je Eugen Jakovčić, glasnogovornik Srpskog narodnog vijeća citiran u povučenom udžbeniku povijesti? (23.12.2023.) URL: <https://www.popodnevnik.hr/blog/tko-je-eugen-jakovcic-glasnogovornik-srpskog-narodnog-vijeca-citiran-u-povucenom-udzbeniku-povijesti/204>
 34. Hrvatska je glupost pregolema: Udžbenik “Zašto je povijest važna?” tri godine je bio nesporan, da bi sada bio – zabranjen! Naravno, zbog ideoloških, a ne stručnih razloga (23.12.2023.) URL: <https://tris.com.hr/2023/12/hrvatska-je-glupost-pregolema-udzbenik-zasto-je-povijest-vazna-4-tri-godine-je-bio-nesporan-da-bi-sada-bio-zabranjen-naravno-zbog-ideoloskih-a-ne-strucnih-razloga/>
 35. Jurica Pavičić prozvao povjesničara Nazora za cenzuru zbog povlačenja lošeg udžbenika povijesti (24.12.2023.): URL: <https://www.popodnevnik.hr/blog/jurica-pavicic-prozvao-povjesnicara-nazora-za-cenzuru-zbog-povlacenja-loseg-udzbenika-povijesti/208>
 36. Velikosrpski mitovi su opet na sceni, a diljem Hrvatske jugonostalgicari dižu glave (25.12.2023.) URL: <https://direktno.hr/kolumne/velikosrpski-mitovi-su-opet-na-sceni-a-diljem-hrvatske-jugonostalgicari-dizu-glave-334379/>
 37. Branimir Janković u obrani neobranjivog udžbenika Miljenka Hajdarovića – Eugen Jakovčić, „Oluja“ i ubijena djeca (5. dio) (25.12.2023.) URL: <https://www.popodnevnik.hr/blog/branimir-jankovic-u-obrani-neobranjivog-udzbenika-miljenka-hajdarovica-eugen-jakovcic-oluja-i-ubijena-djeca-5-dio/210>
 38. Dossier: Razotkrivamo ideološko-interesnu mrežu oko povučenog udžbenika povijesti (26.12.2023.) URL: <https://narod.hr/hrvatska/nepristrani-strucnjaci-razotkrivamo-ideolosko-interesnu-mrezu-oko-povucenog-udzbenika-povijesti>
 39. Branimir Janković u obrani neobranjivog udžbenika Miljenka Hajdarovića – Zaključak (6. dio) (26.12.2023.) URL: <https://www.popodnevnik.hr/blog/branimir->

- jankovic-u-obrani-neobranjivog-udzbenika-miljenka-hajdarovica-zakljucak-6-dio/214
40. 55 minuta kod Željke Markić: dr. sc. Zlatko Hasanbegović (27.12.2023.) URL: <https://frendica.online/2023/12/27/55-minuta-kod-zeljke-markic-dr-sc-zlatko-hasanbegovic/>
 41. Dossier (2/4): Kako je nekompetentni Torbica postao autor udžbenika o povijesti 20. stoljeća? (27.12.2023.) URL: <https://narod.hr/hrvatska/dossier-ideolosko-interesna-mreza-oko-povucenog-udzbenika-inicijativa-mladih-i-nekompetentni-torbica>
 42. Dossier (3/4): Kako je Hrvatska udruga nastavnika povijesti povezana s manipulacijama u povučenom udžbeniku? (28.12.2023.) URL: <https://narod.hr/hrvatska/dossier-3-4-kako-je-hrvatska-udruga-nastavnika-povijesti-povezana-s-manipulacijama-u-povucenom-udzbeniku>
 43. FILIP HAMERŠAK: CENZURA ILI ANARHIJA? – OSVRT NA POVLAČENJE UDŽBENIKA “ZAŠTO JE POVIJEST VAŽNA, 4” (1. DIO) (28.12.2023.) URL: <https://historiografija.hr/?p=38755>
 44. Otvoreno pismo u povodu povlačenja udžbenika povijesti (29.12.2023.) URL: <https://documenta.hr/novosti/otvoreno-pismo-u-povodu-povlacenja-udzbenika-povijesti/>
 45. Dr. Markić otvorila važno pitanje oko povučenog udžbenika: Zašto još uvijek nitko nije kažnjen? (29.12.2023.) URL: <https://narod.hr/hrvatska/dr-markic-otvorila-vazno-pitanje-oko-povucenog-udzbenika-zasto-jos-uvijek-nitko-nije-kaznjen>

12. Napomena o Prilozima 1-6: epistemološka i historiografska vrijednost arhivske građe

U sklopu ovoga rada objavljuju se, u cijelosti i prvi put, **četiri dokumenta ključna za razumijevanje institucionalnog procesa odobravanja i zabrane udžbenika**: Prilog 1, Prilog 4, Prilog 5 i Prilog 6. Njima se pridružuju i ranije dostupni dokumenti - Prilog 2 i Prilog 3 — kako bi se stvorila cjelovita arhivska slika postupka.

Ovi dokumenti nisu samo administrativna građa; oni imaju **epistemološku, pedagošku i historiografsku vrijednost**, jer:

- **Omogućuju rekonstrukciju službene logike 2019.–2021.** Prilog 1 (odgovor Ministarstva iz 2019.) razjašnjava kurikulsku filozofiju reforme i potvrđuje autonomiju nastavnika. Time se stvara referentni normativni okvir protiv kojega se kasnije mogu usporediti devijacije iz 2023.
- **Pokazuju profesionalni standard recenzentskog postupka** Prilozi 4, 5 i 6 (tri mišljenja iz 2021.) detaljno dokumentiraju način evaluacije udžbenika prema kriterijima Zakona o udžbenicima. Njihova argumentacijska struktura, preciznost i transparentnost predstavljaju stručni ideal kakav je 2023. godine napušten.
- **Omogućuju kontrast između stručne evaluacije i političke interpretacije** Kada se usporede stručna mišljenja iz 2021. s mišljenjem AZOO-a iz 2023., postaje jasno da je drugi dokument metodološki inferioran i sadržajno nestručan. Time se dokazuje da zabrana nije imala stručnu osnovu.
- **Stvaraju arhivsku osnovu za daljnje istraživanje politizacije obrazovanja** Uključivanjem dokumenata u rad — u izvornom obliku — stvaraju se uvjeti za znanstvenu provjeru, komparativne studije i buduće analize obrazovne politike.
- **Oslobađaju proces od netransparentnosti** Budući da je 2023. postupak zabrane obilježen nejasnoćama, nedostatkom obrazloženja i netransparentnošću, javna objava dokumenata vraća dio kontrole stručne i interesne javnosti u ruke onima koji analiziraju obrazovni sustav.

Prilozi tako postaju **ne samo dodatak radu**, nego i **primarni izvori za razumijevanje kako se znanje proizvodi, procjenjuje i regulira u hrvatskom obrazovnom sustavu**. Njihova objava doprinosi demokratizaciji stručne rasprave, jer omogućuje jav-

PRILOG 1.

Tijekom pripreme udžbenika Miljenko Hajdarović je kao urednik uputio pitanja Ministarstvu znanosti obrazovanja i sporta. Ministarstvo znanosti obrazovanja i sporta je 9. rujna 2019. godine poslalo sljedeći odgovor:

Što je kurikulumom propisano - obvezne teme ili obvezni sadržaji?

Kurikulum Povijesti za osnovne i srednje škole predviđa **16 obveznih tema** s pripadajućim odgojno-obrazovnim ishodima. Iznimku čini četvrti razred gimnazije u kojem je predviđeno 18 obveznih tema. 16 obveznih tema propisano je kurikulumnim dokumentom i one se moraju uključiti u izradu godišnjeg izvedbenog kurikuluma u obliku u kojem su navedene u kurikulumu.

Teme su organizirane prema pripadajućim domenama (Društvo, Politika, Ekonomija, Znanost i tehnologija, Filozofsko-religijsko-kulturno područje).

Nazivi obveznih tema navedeni su u dijelu dokumenta koji navodi odgojno-obrazovne ishode, u rubrici Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda. Naziv rubrike propisan je Metodološkim priručnikom Ekspertne radne skupine za izradu kurikularnih dokumenata i kao takva sastavni je dio svih kurikularnih dokumenata.

Dakle, **obvezne teme** u 5. razredu OŠ su:

1. Prve ljudske zajednice u prapovijesti
2. Društvo i svakodnevica starog Egipta i Mezopotamije
3. Društveni razvoj u grčkim gradovima državama na Sredozemlju i Jadranu
4. Rimsko društvo i svakodnevica.
5. Od skupljača hrane i lovca do ratara, stočara, obrtnika i trgovca
6. Stari Istok: grad postaje gospodarsko središte države
7. Feničani i Grci – pomorci, trgovci i kolonizatori na Sredozemlju i Jadranu.
8. Prapovijest: izumi mijenjaju život ljudi
9. Razvoj pisma i znanosti na Starome Istoku
10. Graditeljska dostignuća, komunikacije i prometnice u starome svijetu.
11. Grčki gradovi države: Sparta i Atena
12. Ratovi stare Grčke
13. Razvoj Rima, njegova teritorijalna ekspanzija i proces propadanja.
14. Uvod u povijest
15. Prapovijest vjerovanja i počeci umjetnosti
16. Stari svijet – pismo, umjetnost, religija, filozofija.

Kurikulum navodi da se sadržaji poučavaju se kronološkim redosljedom što znači da se u petome razredu uči se prapovijest i stari vijek, u šestome razredu srednji i rani novi vijek, u sedmome razredu razdoblje od početka 18. stoljeća do kraja Prvog svjetskog rata i u osmome razredu razdoblje nakon 1918. godine. Izraz *sadržaji* konkretno se odnosi i na teme i na sadržaje koji se vežu za pojedinu temu.

Svaka od obveznih tema sastoji se od sadržaja koje, ovisno o temi, ima pravo samostalno izabrati učitelj. To znači da je obvezna tema propisana kurikulumom, no na kojim će se aktivnostima i na kojem relevantnim sadržajima vezanim uz obveznu temu realizirati nastava, dio je autonomije nastavnika. Primjera radi, tema *Prapovijest: izumi mijenjaju život ljudi* u 5. razredu OŠ je obvezna tema, no kojim će aktivnostima i na primjeru kojih će izuma nastavnik poučiti učenike kako su izumi mijenjali život ljudi, dio je nastavničke autonomije. Pri tome svakako treba voditi računa prije svega o odgojno-obrazovnom ishodu s kojim se tema povezuje jer odgojno-obrazovni ishodi imaju središnju ulogu u kurikulumnom pristupu.

Osim izbornih tema kurikulum Povijesti predviđa obradu najmanje dvije izborne teme koje učitelj može izabrati s popisa preporuka izbornih tema ili ju sam osmisliti prema domenama kurikuluma, ovisno o interesu učenika.

Mogu li **obvezne teme kombinirati različite domene ili se svaka tema mora**

isključivo baviti jednom domenom?

Obvezne teme u kurikulumu Povijesti vezane su uz pojedine domene i analogno tome uz pripadajući odgojno-obrazovni ishod. Učitelj pri radu na temi mora voditi prije svega računa da realizira odgojno-obrazovni ishod s kojim je tema povezana. Sadržajno gledajući, u pojedinoj temi pri obradi dogodit će se sadržajno povezivanje pojedinih domena, no glavni je fokus u pojedinoj temi konkretna domena kojoj tema pripada i odgojno-obrazovni ishod na koju se tema odnosi.

U kurikulumu Povijesti kombiniranje više domena, a samim time i odgojno-obrazovnih ishoda omogućeno je samo u izbornim temama.

Propisuje li predmetni kurikulum Povijesti redosljed izlaganja tema?

Kurikulum Povijesti ne propisuje redosljed izlaganja tema. Poredak tema u pojedinoj domeni ne znači da se one moraju obrađivati u slijedu kako su navedene u kurikulumu.

Moraju li naslovi tema u udžbeniku biti istovjetni naslovima „tema“ u predmetnom kurikulumu?

Kurikulum Povijesti definira koje su teme u pojedinoj godini učenja obvezne za obradu. Oblikovanje udžbenika i njegova organizacijska struktura odgovornost su izdavačkih kuća, no svakako je uputno da polazišna osnova bude kurikulum kao službeni dokument za nastavu Povijesti Republici Hrvatskoj.

REPUBLIKA HRVATSKA

MINISTARSTVO ZNANOSTI I OBRAZOVANJA

mzo.gov.hr

Temeljem članka 6. Zakona o udžbenicima i drugim obrazovnim materijalima za osnovnu i srednju školu (Narodne novine, broj 116/2018.) Ministarstvo znanosti i obrazovanja objavljuje

JAVNI POZIV

za podnošenje prijave za odobravanje korištenja udžbenika u školi i uvrštavanju udžbenika u Katalog odobrenih udžbenika za šk. god. 2021./2022.

Na Javni poziv moguće je podnijeti prijavu za udžbenike za sljedeće predmete i razrede usklađene s kurikulumima:

- **Hrvatski jezik** (4. i 8. razred osnovne škole te 4. razred gimnazije i četverogodišnje strukovne škole) (Narodne novine, broj 10/2019. i 29/2019.)
- **Matematika** (4. i 8. razred osnovne škole te 4. razred gimnazije i četverogodišnje strukovne škole) (Narodne novine, broj 7/2019. i 10/2019.)
- **Engleski jezik** (4. i 8. razred osnovne škole te 4. razred gimnazije i četverogodišnje strukovne škole) (Narodne novine, broj 7/2019. i 10/2019.)
- **Njemački jezik** (4. i 8. razred osnovne škole te 4. razred gimnazije i četverogodišnje strukovne škole) (Narodne novine, broj 7/2019. i 10/2019.)
- **Talijanski jezik** (4. i 8. razred osnovne škole te 4. razred gimnazije) (Narodne novine, broj 7/2019.)
- **Francuski jezik** (4. i 8. razred osnovne škole te 4. razred gimnazije) (Narodne novine, broj 7/2019.)
- **Španjolski jezik** (za 4. – 8. razred osnovne škole i sve razrede gimnazije) (Narodne novine, broj 27/2020.)
- **Latinski jezik** (8. razred osnovne škole te 4. razred gimnazije) (Narodne novine, broj 7/2019.)
- **Grčki jezik** (8. razred osnovne škole te 4. razred gimnazije) (Narodne novine, broj 7/2019.)
- **Priroda i društvo** (4. razred osnovne škole) (Narodne novine, broj 7/2019.)
- **Biologija** (4. razred gimnazije) (Narodne novine, broj 7/2019.)
- **Kemija** (4. razred gimnazije) (Narodne novine, broj 10/2019.)
- **Fizika** (4. razred gimnazije) (Narodne novine, broj 10/2019.)
- **Geografija** (7. i 8. razred osnovne škole te 4. razred gimnazije) (Narodne novine, broj 7/2019.)
- **Povijest** (8. razred osnovne škole te 4. razred gimnazije) (Narodne novine, broj 27/2019.)
- **Likovna kultura i Likovna umjetnost** (8. razred osnovne škole te 4. razred gimnazije) (Narodne novine, broj 7/2019.)
- **Glazbena kultura i Glazbena umjetnost** (4. i 8. razred osnovne škole te 4. razred gimnazije) (Narodne novine, broj 7/2019.)

- **Tehnička kultura** (8. razred osnovne škole) (Narodne novine, broj 7/2019.)
- **Informatika** (8. razred osnovne škole te 4. razred gimnazije) (Narodne novine, broj 22/2018.)
- **Etika** (4. razred gimnazije) (Narodne novine, broj 10/2019.)
- **Katolički vjeronauk** (4. i 8. razred osnovne škole te 4. razred gimnazije) (Narodne novine, broj 10/2019.)
- **Pravoslavni vjeronauk** (4. i 8. razred osnovne škole te 4. razred gimnazije) (Narodne novine, broj 10/2019.)
- **Islamski vjeronauk** (4. i 8. razred osnovne škole te 4. razred gimnazije) (Narodne novine, broj 10/2019.)
- **Politika i gospodarstvo** (4. razred gimnazije) (Narodne novine, broj 7/2019.)
- **Filozofija** (4. razred gimnazije) (Narodne novine, broj 7/2019.)

Kurikulum za nastavni predmet Geografije primjenjuje se za učenike 8. razreda osnovne škole od šk. god. 2022./2023. Udžbenici Geografije za 8. razred za koje će biti podnijete prijave na ovaj Javni poziv, za šk. god. 2021./2022., mogu se koristiti u školama koje provode eksperimentalni program Geografije u 8. razredu, a od školske godine 2022./2023. u svim školama.

Na Javni poziv moguće je podnijeti prijavu za udžbenike na jeziku i pismu nacionalnih manjina, udžbenike prilagođene za učenike s teškoćama u razvoju te za darovite učenike za sve razrede i predmete gdje ne postoje odgovarajući udžbenici.

Na Javni poziv moguće je podnijeti prijavu za udžbenike za strukovne predmete za koje ne postoje udžbenici u Katalogu odobrenih udžbenika iz 2014., 2019. ili 2020. godine.

Zainteresirane pravne osobe registrirane za nakladničku ili izdavačku djelatnost podnose Zahtjev za odobravanje udžbenika usklađenog sa Zakonom o udžbenicima i drugim obrazovnim materijalima za osnovnu i srednju školu (Narodne novine, broj 116/2018.) i Pravilnikom o udžbeničkom standardu te članovima stručnih povjerenstava za procjenu udžbenika i drugih obrazovnih materijala (Narodne novine, broj 9/2019.) najkasnije do **15. siječnja 2021.** zajedno s priložima koji su navedeni u Zahtjevu.

Zahtjev za odobrenje udžbenika na propisanom obrascu nakladnik podnosi u tiskanom i elektroničkom obliku:

- u tiskanom obliku s propisanom dokumentacijom na adresu:

Ministarstvo znanosti i obrazovanja
Uprava za potporu i unaprjeđenje sustava odgoja i obrazovanja
Sektor za unaprjeđenje sustava odgoja i obrazovanja
Služba za razvoj kurikula i udžbenike
Donje Svetice 38
10 000 Zagreb

- e-poštom na adresu udžbenici@mzo.hr

Nakon zaprimanja prijave, povjerenstvo koje je imenovala ministrica znanosti i obrazovanja, u roku od 90 dana donosi stručno mišljenje o usklađenosti udžbenika s predmetnim kurikulumom i

međupredmetnim temama te Pravilnikom o udžbeničkom standardu te članovima stručnih povjerenstava za procjenu udžbenika i drugih obrazovnih materijala (Narodne novine, broj 9/2019.).

Na temelju pozitivnog mišljenja stručnog povjerenstva ministrica donosi Rješenje o odobravanju korištenja udžbenika u školi i uvrštavanju udžbenika u Katalog odobrenih udžbenika.

Napomene:

Na temelju izvješća Državnog zavoda za statistiku parametar M za izračun najveće dopuštene cijene udžbenika sukladno članku 4. Zakona o udžbenicima i drugim obrazovnim materijalima za osnovnu i srednju školu iznosi 5.641,00 kuna.

Na temelju Zakona o upravnim pristojbama (Narodne novine, broj 115/2016.) i Uredbe o tarifi upravnih pristojbi (Narodne novine, broj 8/2017., 32/2017., 129/2017., 18/2019., 97/2019. i 128/2019.) uz Zahtjev se obvezno prilaže preslika naloga za plaćanje ili drugi dokaz uplate iznosa od 1.750,00 kuna za zahtjev za pokretanje postupka odobravanja udžbenika.

Podatci za uplatu:

Primatelj: Državni proračun RH, Ministarstvo znanosti i obrazovanja

IBAN: HR1210010051863000160

Model: HR64

Poziv na broj primatelja: 5002-1222- OIB podnositelja zahtjeva

Opis plaćanja: Zahtjev za odobravanje korištenja i uvrštavanje udžbenika u Katalog

KLASA: 602-09/20-01/00043

URBROJ: 533-06-20-0001

Zagreb, 18. lipnja 2020.

Javni poziv za predlaganje članova stručnih povjerenstava za prosudbu udžbenika za osnovnu i srednju školu za šk. god. 2021./2022.

Produženje roka: 30. travnja 2021.; Rok: 22. ožujka 2021.

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO ZNANOSTI I OBRAZOVANJA
mzo.gov.hr

Na temelju članka 52. Zakona o sustavu državne uprave (Narodne novine, broj 66/2019.), a u svezi sa Zakonom o udžbenicima i drugim obrazovnim materijalima za osnovnu i srednju školu (Narodne novine, broj 116/2018.), Ministarstvo znanosti i obrazovanja upućuje

JAVNI POZIV za predlaganje članova stručnih povjerenstava za prosudbu udžbenika za osnovnu i srednju školu za šk. god. 2021./2022.

Pozivamo odgojno-obrazovne i znanstvene ustanove, stručne udruge i stručne djelatnike (pojedince) u obrazovanju i znanosti da predlože članove stručnih povjerenstava za prosudbu udžbenika za osnovnu i srednju školu za šk. god. 2021./2022. Prijaviti se mogu i stručnjaci pojedinci.

Zadaća stručnih povjerenstava je prosuđivanje znanstvene utemeljenosti udžbenika, njihovo metodičko rješenje i primjenjivost u nastavi te usklađenost s predmetnim kurikulumom i međupredmetnim temama te *Pravilnikom o udžbeničkom standardu te članovima stručnih povjerenstava za procjenu udžbenika i drugih obrazovnih materijala* (Narodne novine, broj 9/2019.).

Za članove stručnih povjerenstava mogu biti predloženi stručnjaci za pojedine nastavne predmete, odnosno za nastavna područja u osnovnim i srednjim školama, znanstvenici, metodičari i učitelji ili nastavnici s najmanje pet godina iskustva u nastavi (znanstvenici ili nastavnici iz prakse – nastavnici mentori ili nastavnici savjetnici).

Članom stručnog povjerenstva ne može biti osoba koja je u sukobu interesa, dakle osoba koja je autor ili suautor nekog od odobrenih udžbenika ili udžbenika koji je u postupku odobrenja te rodbinski ili poslovno povezana s autorom, odnosno bilo kojim podnositeljem zahtjeva za uvrštenje udžbenika u Katalog odobrenih udžbenika.

U skladu sa Zakonom o udžbenicima i drugim obrazovnim materijalima za osnovnu i srednju školu ministar znanosti i obrazovanja imenovat će, između predloženih kandidata, članove stručnih povjerenstava za nastavne predmete, odnosno nastavna područja ovisno o vrsti i namjeni udžbenika.

Prijedlog kandidata za člana stručnog povjerenstva treba sadržavati: ime i prezime, zanimanje, znanstveno zvanje, naziv i mjesto rada, adresu stanovanja i broj telefona (po mogućnosti i mobilnog telefona) te ostale podatke tražene u Obrascu.

Online obrazac za prijavu člana stručnog povjerenstva nalazi se na <http://forme.mzo.hr/hr/obrazac/obrazac-za-prijavu-clana-strucnoga-povjerenstva-za-prosudbu-udzbenika>.

Potpisanu Izjavu o sprečavanju sukoba interesa i kratki pregled rada potrebno je dostaviti na adresu elektroničke pošte: prosudba-udzbenika@mzo.hr.

Javni poziv za predlaganje članova stručnih povjerenstava za prosudbu udžbenika za osnovnu i srednju školu otvoren je do 22. ožujka 2021. godine.

Ministarstvo znanosti i obrazovanja produžuje rok za prijavu na Javni poziv za predlaganje članova stručnih povjerenstava za prosudbu udžbenika za osnovnu i srednju školu za šk. god. 2021./2022. do 30. travnja 2021. godine. (objavljeno 19. ožujka 2021.)

KLASA: 023-03/20-06/00064
URBROJ: 533-06-20-0001
Zagreb, 18. prosinca 2020.

MINISTAR
prof. dr. sc. Radovan Fuchs

Dokumenti

Izjava o sprečavanju sukoba interesa člana stručnog povjerenstva za prosudbu udžbenika (36kb)

Možda vas zanima i...

- Javni poziv za predlaganje članova stručnih povjerenstava za prosudbu udžbenika za osnovnu i srednju školu za šk. god. 2026./2027.
- Nacionalna vijeća, stručna i radna tijela i povjerenstva
- Javni poziv za izbor kandidata za članove Radne skupine za doradu Nacrta prijedloga kurikula nastavnog predmeta Engleski jezik, Njemački jezik, Talijanski jezik, Španjolski jezik, Francuski jezik, Povijest te Politika i gospodarstvo za kvalifikacije u strukovnom obrazovanju na razini 4.2. HKO-a
- Ponovljeni javni poziv za predlaganje kandidata za članove matičnih odbora
- Odluka o javnom pozivu za predlaganje članova matičnih povjerenstava
- [Pogledajte sve](#)

- Ispiši stranicu
- Podijeli na Facebooku
- Podijeli na Twitteru

POJEDINAČNO STRUČNO MIŠLJENJE ČLANA POVJERENSTVA O USKLAĐENOSTI UDŽBENIKA

Šifra člana stručnog povjerenstva:

POV GIM 2-3

Naslov i podnaslov udžbenika i autor(i):

Zašto je povijest važna? 4, udžbenik povijesti za četvrti razred gimnazije, Miljenko Hajdarović, Vedran Ristić, Nikica Torbica

Udžbenik je u predanom obliku:

prihvatljiv

potrebno doraditi

ELEMENTI PRAVILNIKA O UDŽBENIČKOM STANDARDU

1. Znanstveni zahtjevi:

Udžbenik je temeljen za znanstvenim povijesnim teorijama i činjenicama, kao i na suvremenim znanstvenim spoznajama iz područja odgoja i obrazovanja, učenja i poučavanja.

2. Pedagoški i psihološki zahtjevi:

Udžbenik je usklađen s ciljevima, načelima i odgojno-obrazovnim ishodima učenja predmetnoga kurikula i vezanim kurikulumskim dokumentima i usmjeren na stjecanje i razvijanje temeljnih kompetencija za cjeloživotno učenje.

Udžbenik pridonosi stjecanju funkcionalnoga znanja, razvijanju učenikovih sposobnosti i vještina rješavanja problema i donošenja odluka, potiče kreativnost i inovativnost te razvoj kritičkog mišljenja

3. Didaktičko-metodički zahtjevi:

Udžbenik obuhvaća sve odgojne-obrazovne ishode. Udžbenik je strukturiran u skladu sa spoznajama i metodologijom povijesne znanosti. Udžbenik pridonosi razvoju kompetencija i usvajanju ishoda koji su definirani kurikulumskim dokumentima u predmetu povijest.

Udžbenik potiče primjenu metoda aktivnog učenja i raznovrsnih strategija, upućuje na dodatne izvore za stjecanje kompetencija te potiče na proširivanje znanja.

4. Etički zahtjevi:

Udžbenik je napisan u skladu sa etičkim smjernicama Pravilnika o udžbeničkom standardu.

Sadržaj udžbenika je istinit, provjerljiv i objektivan te ukazuje na postignuća i posljedice tehnološkog i društvenog razvoja, te ukazuje na globalizacijske procese. Udžbenik je utemeljen na suvremenim znanstvenim i obrazovnim standardima važnim za potpun i skladan razvoj osobnosti djece.

5. Jezični zahtjevi:

Udžbenik je napisan hrvatskim standardnim jezikom. Korištene su kratice i nazivi koji su uobičajeni u nastavi povijesti. Jezik u tekstovima je primjeren učeniku.

6. Likovno-grafički zahtjevi:

Statični dijelovi (slike, grafičke ilustracije, fotografije) su kvalitetni, jasni, sadržajno povezani, opisani nazivom i po potrebi tekstem. Uz udžbenik postoje digitalni sadržaji (audio i video zapisi), oni daju bolji i jači poticajni sadržaj za savladavanje određenog dijela gradiva. Dodatni sadržaji potiču učenika na daljnje korištenje.

7. Tehnički zahtjevi:

Udžbenik ima elektronički i tiskani dio. Elektronički dio se kvalitetno prikazuje na različitim uređajima (mobilni telefon, tablet, računalo). Tekst je vidljiv i jasan, slova prikladne veličine. Tiskani udžbenik nisam dobio, te tako nisam u mogućnosti potvrditi ispunjava li tehničke uvjete, no vjerujem da izdavač udžbenik tiskao prema uputama.

8. Oblik udžbenika:

radnog karaktera neradnog karaktera

9. Posebni zahtjevi u izradi udžbenika za nastavu na jeziku i pismu nacionalnih manjina:

10. Zahtjevi u izradi udžbenika za učenike s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama:

Napomena:

POJEDINAČNO STRUČNO MIŠLJENJE ČLANA POVJERENSTVA O USKLAĐENOSTI UDŽBENIKA

Šifra člana stručnog povjerenstva:

POV GIM 2 - 2

Naslov i podnaslov udžbenika i autor(i):

Zašto je povijest važna? 4 udžbenik povijesti za četvrti razred gimnazije

Miljenko Hajdarović, Vedran Ristić, Nikica Torbica

Udžbenik je u predanom obliku:

prihvatljiv

potrebno doraditi

ELEMENTI PRAVILNIKA O UDŽBENIČKOM STANDARDU

1. Znanstveni zahtjevi:

Udžbenik je utemeljen na znanstvenim spoznajama, prihvaćenim teorijama, činjenicama i tumačenjima povijesnih zakonitosti, pojava i procesa. Udžbenički sadržaj proizlazi iz rezultata historiografskih istraživanja koji su pretvoreni u nastavni sadržaj primjeren uzrastu i razvojnim mogućnostima učenika 4. razreda gimnazije.

2. Pedagoški i psihološki zahtjevi:

Udžbenik je usklađen s ciljevima, načelima i odgojno – obrazovnim ishodima učenja kurikulumu Povijesti i vezanim kurikulumskim dokumentima, poglavito kurikulumima međupredmetnih tema. Usmjeren je na stjecanje i razvijanje temeljnih kompetencija za cjeloživotno učenje. Udžbenik zadovoljava zahtjeve propisane suvremenim pedagoškim i psihološkim spoznajama, pridonosi stjecanju funkcionalnog znanja i razvijanju učeničkih sposobnosti i vještina.

3. Didaktičko-metodički zahtjevi:

U skladu sa spoznajama i metodologijom matične znanosti te Kurikulumom za nastavni predmet Povijest, udžbenik *Zašto je povijest važna?* 4 strukturiran je na temelju pet domena (politika, društvo, ekonomija, znanost i tehnologija te filozofsko-religijsko-kulturno područje). Obvezne i izborne teme u udžbeniku strukturirane su zasebno za svaku domenu prema dijakrono-kronološkome principu što omogućava učenicima dublje razumijevanje prošle stvarnosti i problemsko sagledavanje pet različitih područja ljudske djelatnosti. U digitalnim obrazovnim sadržajima (DOS) učenici mogu naći niz zanimljivih sadržaja kojima se dodatno proširuje određena tema i zadatke kojima se vrednuje naučeno. Napominjemo da bi DOS-ove ravnomjerno trebalo popuniti dodatnim sadržajem, primjerice u obliku studija slučaja kao što je to navedeno u temi *Političke promjene u Europi krajem 20. stoljeća* i aktivnostima tako da navedeni ishodi učenja imaju potkrjepu. Zadaci za vrednovanje naučenoga ne bi se trebali odnositi samo na činjenično znanje već bi trebali omogućiti i provjeru konceptualnog i proceduralnog znanja. Pojedina ključna pitanja kojima se otvaraju teme u udžbeniku i u DOS-ovima nisu specifična ili jasna, primjerice u pitanju *Kako se u 20. stoljeću promijenila svakodnevica prosječnog čovjeka?* nije jasno tko je to prosječni čovjek.

Tekstovi u udžbeniku popraćeni su primarnim i sekundarnim povijesnim izvorima, dobro odabranim karikaturama i slikovnim priložima koji učenicima omogućavaju razvijanje kritičkog mišljenja. Uočljivo je nastojanje autora da osmisle popratna pitanja različitih kognitivnih razina kojima bi se kod učenika poticao analitički i interpretativni pristup uz oblikovanje vlastite argumentacije. Na kraju svake teme nalaze se dodatni zadatci (istraži/ izradi/ trag prošlosti u sadašnjosti) koji omogućavaju produbljivanje znanja i razumijevanja određene teme i njenu aktualizaciju u suvremenosti.

Hvale je vrijedna i odluka da se zemljovidom zorno prikaže svaka važnija geopolitička promjena u sklopu razrade tema. Udžbenik je na taj način uistinu obogaćen brojnim zemljovidima, opremljenim tumačem znakova i pitanjima za analizu i promišljanje s ciljem upoznavanja vremena i prostora i uočavanja promjena i kontinuiteta.

Ono na čemu bi trebalo poraditi je čišćenje sadržaja udžbenika od niza i stilskih i jezičnih pogrešaka kojih ima u izobilju.

4. Etički zahtjevi:

Udžbenik je usmjeren promicanju temeljnih vrijednosti koje proizlaze iz opredijeljenosti hrvatske obrazovne politike za cjeloviti osobni razvoj učenika, za dostojanstvo ljudske osobe, slobodu, emancipaciju, ravnopravnost, pravednost, čuvanje i razvijanje duhovne i materijalne te prirodne baštine Republike Hrvatske i za europski odnosno svjetski (globalni) suživot.

5. Jezični zahtjevi:

Udžbenik je pisan hrvatskim standardnim jezikom u skladu s hrvatskim pravopisom. Stilski je razumljiv, prohodan i primjeren dobi učenika.

6. Likovno-grafički zahtjevi:

Sadržaj udžbenika prate slike, fotografije, karte, likovni, grafički i drugi prilozi koji pomažu u vizualizaciji sadržaja i primjereni su dobi učenika, funkcionalni su i točni. Zadovoljeni su i ostali likovno-grafički standardi i zahtjevi. U udžbeniku su označena mjesta kada se učenike upućuje na korištenje dodatnih digitalnih sadržaja, analizu povijesnih izvora i različite zadatke kao i novih pojmova. Veličina slikovnog materijala (ilustracija, shema, fotografija, karata) je odgovarajuća što olakšava analizu i usporedbu istih. Stranice udžbenika su pregledne, dobro raspoređenog teksta i popratnog materijala, vizualno privlačne.

7. Tehnički zahtjevi:

Udžbenik odgovara tehničkim zahtjevima i u skladu je s udžbeničkim standardom.

8. Oblik udžbenika:

radnog karaktera neradnog karaktera

9. Posebni zahtjevi u izradi udžbenika za nastavu na jeziku i pismu nacionalnih manjina:

Nema.

10. Zahtjevi u izradi udžbenika za učenike s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama:

Nema.

Napomena:

POJEDINAČNO STRUČNO MIŠLJENJE ČLANA POVJERENSTVA O USKLAĐENOSTI UDŽBENIKA

Šifra člana stručnog povjerenstva:

POV GIM 2 - 1

Naslov i podnaslov udžbenika i autor(i):

Zašto je povijest važna? 4 udžbenik povijesti za četvrti razred gimnazije

Miljenko Hajdarović, Vedran Ristić, Nikica Torbica

Udžbenik je u predanom obliku:

prihvatljiv

potrebno doraditi

ELEMENTI PRAVILNIKA O UDŽBENIČKOM STANDARDU

1. Znanstveni zahtjevi:

Udžbenik je strukturiran u skladu sa spoznajama i metodologijom povijesnih znanosti, suvremenim pedagoškim, psihološkim i didaktičkim spoznajama i zahtjevima metodike za predmet Povijest. Izvrsno osmišljena koncepcija udžbenika oko pet domena, koje čine glavna organizacijska područja kurikuluma, jamči postizanje predviđenih odgojno-obrazovnih ishoda. Udžbenik na uzoran način potiče primjenu metoda aktivnog učenja i raznovrsnih nastavnih strategija i učeniku nudi mnogobrojne i pomno odabrane izvore za stjecanje kompetencija, te potiče na proširivanje i produbljivanje znanja.

2. Pedagoški i psihološki zahtjevi:

Udžbenik je usklađen sa propisanim standardima i zahtjevima!

3. Didaktičko-metodički zahtjevi:

Udžbenik je usklađen sa propisanim standardima i zahtjevima!

4. Etički zahtjevi:

Udžbenik je usklađen sa propisanim standardima i zahtjevima!

5. Jezični zahtjevi:

Udžbenik je usklađen sa propisanim standardima i zahtjevima!

6. Likovno-grafički zahtjevi:

Udžbenik je usklađen sa propisanim standardima i zahtjevima!

7. Tehnički zahtjevi:

Udžbenik je usklađen sa propisanim standardima i zahtjevima!

8. Oblik udžbenika:

radnog karaktera neradnog karaktera

Upućuje se na dodatne IZZI digitalne obrazovne sadržaje preko poveznice <https://www.profil-klett.hr/izzi/>

9. Posebni zahtjevi u izradi udžbenika za nastavu na jeziku i pismu nacionalnih manjina:

Nema.

10. Zahtjevi u izradi udžbenika za učenike s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama:

Nema.

Napomena:

Prijedlog za citiranje (APA stil):

Hajdarović, M. (2025). Križni put udžbenika Povijesti. *Poučavanje povijesti*, IV(2), 5-45.